

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Taru Kunnari & Julia Pessi

AIKUISEN JA LAPSEN VÄLINEN VUO-
ROVAIKUTUS PÄIVÄKODIN PE-
RUSHOITOTILANTEISSA

Sosiaali- ja terveysala
2014

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Taru Kunnari ja Julia Pessi
Opinnäytetyön nimi	Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus päiväkodin perushoitotilanteissa
Vuosi	2014
Kieli	suomi
Sivumäärä	62 + 3 liitettä
Ohjaaja	Merja Kaminen ja Ahti Nyman

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta päiväkodin perushoitotilanteissa vaasalaisissa päiväkodeissa. Tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, minkälaista vuorovaikutus on lastentarhanopettajan ja lapsen välillä päiväkodin perushoitotilanteissa kollegan kuvailemana.

Aineisto kerättiin tutkimusta varten kyselylomakkeella yhdeksästä vaasalaisesta päiväkodista ja 11 eri lapsiryhmästä. Kyselylomake sisälsi kahdeksan kuvitteellista esimerkkitilannetta päiväkodin perushoitotilanteista. Kyselyyn vastaavien lastentarhanopettajien tuli kuvailla kollegansa todennäköisintä toimintaa kyseisissä esimerkkitilanteissa. Tutkimukseen osallistui 24 lastentarhanopettajaa. Tutkimus on kvalitatiivinen ja tutkimusaineisto analysoitiin käyttäen teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Teorialähtöisenä sisällönanalyysinä käytettiin Kontos'n, Howesin, Shinnin ja Galinskyn (1999) käyttämiä käsittepareja. Teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan vuorovaikutusta käsitteenä ja sen merkitystä lapselle. Lisäksi käsitellään päiväkodin perushoitotilanteita.

Tutkimuksesta kävi ilmi, että kaikissa esimerkkitilanteissa vuorovaikutuksen kuvailtiin olevan suurimmaksi osaksi herkäksi luokiteltavaa. Eniten herkäksi luokiteltuja vastauksia oli tilanteissa, jotka olivat suunniteltuja, joissa oli selkeät toimintatavat ja perushoitotilanne oli luonteeltaan rauhallinen. Pukemis- ja ulkoilutilanteissa sekä päivälepoa koskevassa esimerkkitilanteessa nousi esille eniten kovaksi/kylmäksi ja välinpitämättömäksi luokiteltuja ilmaisuja.

ABSTRACT

Authors	Taru Kunnari and Julia Pessi
Title	The Interaction between a Child and an Adult in Everyday Situations in a Daycare Centre
Year	2014
Language	Finnish
Pages	62 + 3 Appendices
Names of Supervisors	Merja Kaminen and Ahti Nyman

The purpose of the research was to examine the interaction between a child and an adult in everyday situations in a daycare centre in Vaasa. The aim was to produce information on the interaction between a kindergarten teacher and a child in everyday situations, from a colleague's perspective.

The research data was gathered with a questionnaire in nine daycare centres in Vaasa and in eleven different child groups. The questionnaire included eight fictitious example situations of everyday situations in a daycare centre. The kindergarten teachers, who responded to the questionnaire, were requested to describe their colleague's most likely action in the given example situation. The study was participated by 24 kindergarten teachers.

The research is qualitative. The research data was analyzed using a theory-based content analysis method grounded on the concept pairs used by Kontos, Howes, Shinn and Galinsky (1999). In the theoretical framework, interaction is examined as a concept and its meaning to the child. Also everyday situations in a daycare centre are dealt with and defined.

Based on the results of the research, the majority of the interaction that occurred in the example situations could be categorized as sensitive. Most of the responses categorized as sensitive, occurred in planned, calm situations with clear guidelines and an operating model. The majority of expressions classified as hard/cold and unsympathetic occurred in situations related to getting dressed, outdoor activities and napping.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	8
2 VARHAISKASVATUS.....	10
2.1 Varhaiskasvattajana päiväkodissa.....	11
2.2 Ryhmäkoot varhaiskasvatuksessa	11
3 VUOROVAIKUTUS	14
3.1 Vuorovaikutuksen merkitys lapselle	15
3.2 Aikuisen ja lapsen välinen hyvä vuorovaikutus	17
3.3 Vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa	20
3.4 Myönteinen vuorovaikutus ja kannustaminen.....	22
3.5 Sensitiivisyys	23
4 PERUSHOITOTILANTEET	25
4.1 Uloslähtö ja ulkoilu	25
4.2 Ruokailu	26
4.3 Lepohetki	27
4.4 Pukeminen	28
4.5 Wc-toiminnot ja hygienia	29
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	31
5.1 Tutkimusmenetelmät	31
5.2 Aineiston keruumenetelmät.....	32
5.3 Aineiston analysointi	34
5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	35
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	37
6.1 Esimerkkitalanne 1	37
6.2 Esimerkkitalanne 2.....	39
6.3 Esimerkkitalanne 3.....	42
6.4 Esimerkkitalanne 4.....	44
6.5 Esimerkkitalanne 5.....	47
6.6 Esimerkkitalanne 6.....	49
6.7 Esimerkkitalanne 7.....	51

	5
6.8 Esimerkkitalanne 8.....	53
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	56
8 POHDINTA.....	58
LÄHTEET.....	60
LIITTEET	

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Esimerkkitalanteen 1 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat s.37

Taulukko 2. Esimerkkitalanteen 2 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat s.40

Taulukko 3. Esimerkkitalanteen 3 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat s.42

Taulukko 4. Esimerkkitalanteen 4 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat s.45

Taulukko 5. Esimerkkitalanteen 5 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat s.47

Taulukko 6. Esimerkkitalanteen 6 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat s.49

Taulukko 7. Esimerkkitalanteen 7 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat s.51

Taulukko 8. Esimerkkitalanteen 8 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat s.53

Taulukko 9. Kaikki esimerkkitalanteet.....s.57

LIITELUETTELO**LIITE 1.** Tutkimuslupa**LIITE 2.** Kyselylomakkeen saatekirje**LIITE 3.** Kyselylomake

1 JOHDANTO

Vuorovaikutus on yksi tärkeimmistä asioista varhaiskasvatuksessa ja toimiva vuorovaikutus mahdollistaa sujuvan arjen ja hyvän kanssakäymisen aikuisen ja lapsen välillä. Lapsen turvallisuuden tunteen syntyymiseen vaikuttaa merkittävästi kasvatajan kanssa käytävä vuorovaikutus. (Mattila 2011,67.) Ei ole samantekevää, miten lapsia kohdellaan. Lapsuuden kokemuksista, ihmissuhteisiin kohdistetuista odotuksista sekä opituista vuorovaikutusmalleista muodostuu psyykkisiä rakenteita, jotka suodattavat kokemuksia sekä ohjaavat käyttäytymistä. (Sinkkonen 2008, 41.) Vuorovaikutus valikoitui aiheeksemme sen merkittävyyden vuoksi. Lisäksi vuorovaikutus on varhaiskasvatuksessa aina ajankohtainen aihe.

Opinnäytetyömme aiheena on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus päiväkodin perushoitotilanteissa. Tarkoituksena oli tutkia lastentarhanopettajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta päiväkodin perushoitotilanteissa kollegan näkemänä. Tutkimuksen aineisto kerättiin yhdeksästä vaasalaisesta päiväkodista ja 11 eri ryhmästä, yhteensä 24 lastentarhanopettajalta. Tutkimusjoukkona olivat 3-5-vuotiaiden lapsiryhmien lastentarhanopettajat. Aineistonkeruumenetelmänä käytimme kyselylomaketta, jota käyttämällä mahdollistimme suuremman otannan sekä pystyimme hyödyntämään lastentarhanopettajien ammattitaitoa ja kokemuksia käyttämällä heitä havainnoitsijoinamme. Lastentarhanopettajia pyydettiin täyttämään kyselylomake yksin omassa rauhassa, näyttämättä sitä kollegalleen. Tällä menettelytavalla pystyimme takaamaan vastaajien anonyymiyden ja uskoimme saavamme täysin rehellisiä vastauksia. Kyselylomake sisälsi kahdeksan kuvitteellista esimerkkitalannetta, jotka kehitimme kuvaamaan mahdollisimman monipuolisesti päiväkodin perushoitotilanteita. Kyselylomakkeeseen vastaavan lastentarhanopettajan tuli kuvailla kollegansa todennäköisintä toimintaa kyseisissä esimerkkitalanteissa.

Tutkimus on kvalitatiivinen ja tutkimusaineisto analysoitiin käyttäen teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Teorialähtöisenä sisällönanalyysinä käytettiin Kontos'n, Howesin, Shinnin ja Galinskyn tutkimuksessaan käyttämiä vuorovaikutuksen laadun määrittelyssä kehittämiä käsitepareja. Käsitepareja ovat herkkyys, ko-

vuus/kylmyys ja välinpitämättömyys. (Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa 1999, 135.) Nämä käsiteparit toimivat aineiston analysoinnissa yläluokkina, joihin kyselylomakkeiden ilmaisut jaotellaan.

2 VARHAISKASVATUS

Päiväkoti on pedagoginen ympäristö, jossa lapset osallistuvat toimintaan varhaiskasvattajien avulla. Päiväkoti ei ole lasten ainoa kasvuympäristö, mutta se on ainoa, jonka toiminta on virallisesti organisoitu. Toiminnan muodostumiseen vaikuttavat olosuhteet, määräykset, pedagogiset suuntaukset, tottumukset ja tavat sekä työntekijöiden persoonallisuudet. Toimintaa tulee suunnitella, toteuttaa sekä kehittää. (Bergeling 2001, 1.)

Lakien ja asetusten avulla valtio määrittelee ja luo raamit varhaiskasvatuksen järjestämiselle kuntatasolla. Kunnan on otettava nämä huomioon varhaiskasvatuspalveluita järjestäessä vaikka kunnilla on myös omat strategiansa ja painopisteensä toiminnalle. Lisäksi yksikötasolla voidaan määritellä tiimin perustehtävät ja tavoitteet, jotka ohjaavat myös osaltaan toimintaa. (Mikkola & Nivalainen 2010, 12.)

Varhaiskasvatus määritellään päivähoitolaissa lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana (L18.5.1990/451). Tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Lain mukaan päivähoiton tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvu-ympäristö. Lisäksi lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoiton tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. (L25.3.1983/304.)

Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka tapahtuu alle 7-vuotiaiden lasten eri elämänpiireissä. Sen tavoitteena on edistää lasten tasapainoa kasvua, kehitystä sekä oppimista. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista, tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.) Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksessa turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun, kehitty-

seen ja oppimiseen sekä oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12).

Vaasan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2005,10) sanotaan varhaiskasvatuksessa olevan oleellisinta lasten, varhaiskasvatushenkilöstön sekä vanhempien vuorovaikutus ja kasvatuksellinen kumppanuus. Varhaiskasvatusta todetaan toteutettavan yhteistyössä lasta ja perheitä palvelevan verkoston kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan laadukkaan varhaiskasvatuksen keskeisimmän voimavaran olevan sen ammattitaitoinen henkilöstö ja kasvatusyhteisön sekä yksittäisen kasvattajan vahva ammatillinen tietoisuus.

2.1 Varhaiskasvattajana päiväkodissa

Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia määrittelevässä laissa sanotaan lastentarhanopettajan tehtäviin tarvittavan vähintään yliopistollinen kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, johon sisältyy lastentarhanopettajan koulutus, taikka sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyvät varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot sen laajuusina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. (L16.3.1973/239.) Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 7 §:n mukaiset varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot ovat yhteensä vähintään 60 opintopisteen laajuiset.

Tässä tutkimuksessa varhaiskasvattajalla tarkoitetaan joko kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanutta tai sosionomin (AMK) koulutuksen saaneita henkilöitä. Tutkimukseen vastasivat lastentarhanopettajina työskentelevät henkilöt.

2.2 Ryhmäkoot varhaiskasvatuksessa

Päivähoitolain tarkempi sisältö esimerkiksi päivähoiton järjestämisestä, päivähoitopaikan hakemisesta, päiväkodin ja perhepäiväkodin työntekijöiden kelpoisuus- sekä määräraamatukset on säädetty asetuksessa lasten päivähoidosta (239/1973).

Asetuksen mukaan (6§) päiväkodin tulee hoito- ja kasvatustehtävässä olla vähintään yksi henkilö enintään seitsemää alle kolme vuotta täyttäneitä kokopäivähoidossa olevaa lasta kohden, jolla on sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen (804/92) neljännessä tai viidennessä pykälässä säädetty ammatillinen kelpoisuus. Korkeintaan neljää alle kolmevuotiasta lasta kohden tulee olla hoito- ja kasvatustehtävässä vähintään yksi henkilö, jolla on edellä mainittu kelpoisuus. Enintään 13 osapäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttäneitä lasta kohden tulee olla vähintään yksi henkilö, jolla on 1.momentissa mainittu ammatillinen kelpoisuus. (L 21.8.1992/806.)

Mikäli päiväkodissa on yksi tai useampi erityisen hoidon tai kasvatuksen tarpeessa olevaa lasta, on tämä otettava huomioon hoidettavien lasten lukumäärässä tai hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöiden lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten erityistä avustajaa. (L 21.8.1992/806.)

Viimeaikoina on paljon puhuttu päiväkotien ryhmäkokojen merkityksestä ja siitä, miten ryhmäkokoja kokoajan ylitetään ja ryhmät ovat liian suuria. Esimerkiksi Hämeen sanomien 16.12.2013 julkaisemassa uutisessa kerrotaan Etelä-Suomen aluehallintovirastossa olevan vireillä kaksi kantelua, jotka koskevat ryhmäkokojen ylityksiä Hämeenlinnalaisissa päiväkodeissa. Uutisessa kerrotaan päiväkotiryhmien ”ylibuukkauksen” olevan yleistä, sillä päättäjät luottavat siihen, että osa lapsista ei ole joka päivä paikalla. Työntekijät ovat tässä tilanteessa monesti toivottomia ja eivät voi tehdä asialle muuta, kuin hoitaa tehtävänsä parhaansa mukaan. (Hämeen Sanomat 2013.)

Tehyn ihmeiden tekijät: päivähoiton ryhmäkokoselvityksessä (2011) selviää, että lapsia hoidetaan usein hyvin suurissa ryhmissä, eikä lapsen oikeudet aina toteudu. Selvityksessä käy ilmi myös, ettei jokainen lapsi tule nähdyksi ja kuulluksi riittäväällä tavalla sillä henkilökunnalla ei ole riittävästi aikaa kaikille.

Outi Niskasaari on tutkinut opinnäytetyössään ”Melu väsyttää” (2011) päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä laadukkaasta varhaiskasvatuksesta ja heidän tämänhetkisen ryhmänsä koon sopivuudesta ja merkityksestä laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Tutkimuksen mukaan päiväkotien työntekijät pitävät heidän nykyisiä

lapsiryhmänsä kokoja selkeästi liian suurina. Työntekijät näkevät että suuret lapsiryhmäkoot vähentävät myös selkeästi hyvän laadun toteutumista päiväkodissa.

Useimmissa päiväkodeissa on käytössä pienryhmätoiminta, jolloin lapset jaetaan toimintakauden alussa pienryhmiin. Vuorovaikutuksen suunnittelu ja mahdollistaminen ovat pienryhmätoiminnan perusta. Pienessä ryhmässä lapsella on parempi mahdollisuus oppia tunnistamaan omien tekojensa seuraukset ja vaikutukset sekä oppia suhteuttamaan omia taitojaan tilanteeseen sopivaksi. Pienryhmätoiminnan pysyvyydellä on vaikutusta siihen miten lapsi ryhmäytyy omaan pienryhmäänsä ja liittyy suurempaan ryhmään. Pienryhmätoiminta mahdollistaa lasten oppimis- ja kehitysprosessien havainnoinnin ja haluttuun suuntaan ohjaamisen. (Mikkola & Nivalainen 2009, 33-34.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan tilojen suunnittelulla voivan tukea erilaisten vertaisryhmien toimintaa sekä vaikuttaa lasten ja aikuisten väliseen vuorovaikutukseen. Mikäli varhaiskasvatusympäristö on suunniteltu hyvin, kannustaa se toimimaan pienryhmissä, jolloin jokaisella on mahdollisuus osallistua vuorovaikutukseen ja keskusteluun. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005,18.)

3 VUOROVAIKUTUS

Ihmiset kommunikoivat koko ajan ja kaikilla aisteillaan. Aivot eivät pysty olemaan lukematta toisten ihmisten lähettämiä sosiaalisia signaaleja. Sanallista kommunikaatiota ei voi koskaan nähdä erillisenä osana kommunikaatiota, vaan kaikki on yhtä samaa kokonaisuutta. Ihminen ei pysty täysin ymmärtämään toista ihmistä, ellei hän ota huomioon kaikkia kielen osa-alueita. Vain pieni osa kommunikaatiosta tapahtuu sanallisesti. Kehonkieli, äänensävy ja kasvoniilmeet tuovat vahvistusta verbaaliselle kielelle. Nämä kommunikaatiotavat yhdessä verbaalisen viestin kanssa lisäävät yhteisymmärrystä ja pienentävät väärinymmärryksen riskiä. (Ladberg 2007,81-83.)

Vuorovaikutus voi olla joko sanatonta tai sanallista. Mikäli sanaton ja sanallinen viesti ovat keskenään ristiriidassa, sanaton viesti koetaan uskottavampana. Jos henkilö huutaa kovalla ja vihaisella äänensävyllä ”en minä ole vihainen”, ei tuota hankaluuksia tulkita viestiä siten, että henkilö todella on vihainen. (Koivunen 2009, 47.) Puhujan äänensävy viestii syvällisemmistä asioista, kuin pelkästään mekaanisesta puheen tuoton sävyistä. Äänensävy paljastaa puhujan tunteet kuulijaa ja ympäristöä kohtaan. Äänensävy paljastaa helposti ärtymyksen ja väsymyksen tunteet. (Koivunen 2009, 48.)

Helena Raatikainen (1990,34) kuvaa kirjassaan itsetuntemus vuorovaikutustaidoiksi vuorovaikutusta prosessina, jossa ihmisillä on mahdollisuus oppia toisiltaan, sillä vuorovaikutus perustuu oppimiskykyyn ja sen käyttöön. Vuorovaikutuksen kannalta on oleellista että sanoja arvioi kuulijan vastaanottokyvyn, tällöin hän valitsee tavan, jolla hän viestii toiselle. Tietoisesti viestinnän tekee viestijän kyky valita sanamuoto, ilmaisun voimakkuuden säätely ja valitsemaan tilansa, esimerkiksi onko jännittynyt, levollinen vai kiihtynyt.

Raatikaisen (1990,35) mukaan vuorovaikutus merkitsee aina avoimuutta, sitä että yksilö asettaa itsensä alttiiksi toista lähestyessään. Ilman tätä, kontaktia tai keskustelua ei synny. Persoona on vuorovaikutuksessa aina esillä ja yksi vuorovaikutuksen rakenneosista, vaikkei sitä tietoisesti tai tarkoituksellisesti esiin toisikaan. Yksilön käsitys omasta itsestään rakentuu myös vuorovaikutuksessa.

3.1 Vuorovaikutuksen merkitys lapselle

Pieni lapsi ilmaisee aikomuksiaan aluksi vain elein, ilmein ja liikkeiden avulla. Hän tarvitsee kasvattajan lähelleen, joka tuntee lapsen yksilöllisen tavan kommunikoida. Kasvattajan eläytyessä ja reagoidessa lapsen kontaktialoitteisiin, rohkaisee se lapsen halua vuorovaikutukseen. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005, 19.)

Hyvän oppimisen ja myönteisen oppimisasenteen perustana ovat turvalliset ihmissuhteet. Lapsen toimiessa vuorovaikutuksessa ympäristön ja ihmisten kanssa liittävät he asioita ja tilanteita omiin kokemuksiinsa, tuntemuksiinsa ja käsiterakenteisiinsa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 18.)

Ihmisvauva on ennen kaikkea sosiaalisesti riippuvainen olento. Mieleemme rakentuu sen kautta, että olemme yhteydessä muiden mieliin, emmekä ole eristyksissä. Sosiaalinen vuorovaikutus vaikuttaa meihin niin suuresti, että sitä on vaikea joskus huomatakkaan. Varhainen vuorovaikutus muovaa toimintatapojamme, tunnekokemuksiamme ja ruumiintoimintojamme. Niin sanottu sosiaalinen neurotiede ja aivotutkimukset osoittavat kuinka merkittäväällä tavalla lapsen aivot vuorovaikutuksessa muovautuvat ja mukautuvat tärkeimpien ihmissuhteiden tunneilmapiiriin. Vanhemmilla, sisaruksilla, päivähoidon aikuisilla ja muilla kavereilla on suuri merkitys. (Kanninen & Sigfrids 2012, 27.)

Lastenpsykiatri Jukka Mäkelän mukaan uusimmat tutkimustiedot kertovat kasvatuksen vaikutuksesta lapsen aivojen kehittymiseen. Mikäli lapsi jää vaille vuorovaikutusta hänen käytössä oleva aivokapasiteetti vähenee, kun taas luontevasti ja hymyillen lasta kohteleva ”emo” jättää lapsen aivoihin pysyviä jälkiä. Ne kannattelevat lasta läpi koko elämän ja auttavat selviytymään stressaavissakin tilanteissa. Mäkelän mukaan lasten ongelmat ovat kärjistyneet ja käytöshäiriöt, oppimishäiriöt, ylivilkkaus ja jopa masennus ovat lisääntyneet. Syitä lasten lisääntyneille ongelmille on paljon, mutta Mäkelän mukaan ainakin työorientoitunut maailma on yksi ongelman aiheuttajista. Lisäksi ympäristö on muuttunut ja informaatio sekä aistimukset ovat lisääntyneet. Lapset joutuvatkin yhä useammin jäämään yksin aistimustensa kanssa. Myös päiväkotien suurentuneet ryhmäkoot vaikeuttavat ai-

kuisten mahdollisuutta antaa tarvittava määrä lapsen tarvitsemaa tukea. (Koivunen 2009, 47-48.)

Hyvän itsetunnon varhaisemmat juuret ovat ruumiillisia ja liittyvät siihen, miten kelvottomaksi tai hyväksi oma ruumis koetaan. Nämä kokemukset versovat hyvin reaalisista ja käytännöllisistä aistimuksista, eli siitä miten hoivaajat ovat käsitelleet vauvaa, taaperoa tai isompaakin lasta. Tai oikeastaan olisi puhuttava kaikesta nonverbaalisesta vuorovaikutuksesta joka tarkoittaa katsetta, asentoa, äänensävyä, jopa lihasjänteyttä ja kosketusta sekä se, miten hyvin synkronoituja nämä osat alueet ovat keskenään. Eleiden, äänen sävyjen, selänkäntämisen sekä katseiden merkitys korostuu entisestään perheissä, joissa puhutaan vähän. Ihminen kykenee ilmaisemaan vihaa uskomattoman tehokkaasti ilman sanojakin. Ilmapiiri voi olla tunteista sakeana, ilman puhetta ja mikäli tunteita ei lapselle nimetä tai ne nimitään harhaanjohtavasti, seuraa siitä hämmennystä lapselle. Lapsi aistii torjuntaa, halveksuntaa tai tunnekyllmyyttä, mutta hänelle vakuutetaan kaiken olevan pelkkää rakkautta. Pienetkin lapset ymmärtävät ja ahdistuvat välinpitämättömän tai vihaisen katseen ja lempeiden sanojen ristiriidasta. (Sinkkonen 2008, 174,177.)

Vaasan varhaiskasvatuksen perusteissa (2005, 17) määritellään varhaiskasvatuksen arvoiksi vuorovaikutustaidot ja toisten kunnioittaminen, turvallisuuden tunne ja terve itsetunto. Varhaiskasvatusperusteissa puhutaan myös vuorovaikutuksen merkityksestä lapsen kasvun ja oppimisen kannalta. Siellä todetaan että aikuisen tahto paneutua lapsen maailmaan kokonaisvaltaisesti mahdollistaa aidon vuorovaikutuksen ja lapsen ajattelun ymmärryksen. Varhaiskasvatusperusteissa painotetaan sitä, että lapsi todellakin kehittyy vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa ja siten ilmapiirin tulee olla positiivinen ja kiireetön. Lisäksi todetaan kasvattajan roolin olevan lapsen kuuntelijana ja turvallisten rajojen asettajana tärkeä.

3.2 Aikuisen ja lapsen välinen hyvä vuorovaikutus

Vuorovaikutusta pidetään yhtenä laadukkaan varhaiskasvatuksen kriteereistä ja aihetta on tutkittu viimeaikoina paljon. Kallialan (2009) tutkimuksessa selvisi, että varhaiskasvatuksen laatu ja lapsen kohtaaminen olivat osassa päiväkotiryhmistä jopa huolestuttavan heikolla tasolla, kun taas toisissa laatuun ja lapsilähtöisyyteen panostettiin huomattavasti enemmän. Tutkimuksessa Kalliala (2009,188) toteaa vuorovaikutuksen laadun olevan riippuvainen kunkin työntekijän henkilökohtaisesta osaamisesta, motivaatiosta ja ammattietiikasta.

Kasvattajan tulee vuorovaikutuksessa lapsen kanssa kuunnella lasta, antaa tälle mahdollisuuksia tehdä aloitteita, valita toimintojaan, tehdä johtopäätöksiä ja ilmaista ajatuksiaan (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 18). Holkeri-Rinkinen (2009,6) kuvaa väitöskirjassaan aikuista vuorovaikutuksen eteenpäinviejänä, hallitsijana, monipuolistajana ja myötäilijänä. Aikuisella on monia keinoja pitää lapsi mukana vuorovaikutuksessa. Näitä ovat esimerkiksi lasten omien kokemusten hyödyntäminen, myönteisen palautteen antaminen, kilpailevien virikkeiden vähäeleinen torjuminen, kyseleminen, havainnollistaminen ja ystävällinen suhtautuminen lapseen. Erityisesti Holkeri-Rinkinen painottaa lasten omien kokemusten ja resurssien hyödyntämistä, koska se rikastuttaa vuorovaikutusta ja osoittaa lapselle tämän olevan ainutlaatuinen (Holkeri-Rinkinen, 2009, 212-213).

Koska kaikki lapset ovat erilaisia temperamenttiominaisuuksiltaan, tulee varhaiskasvattajien olla tarkkoja siitä, ettei lapsen temperamenttipiirteillä ole liiaksi vaikutusta siihen, jääkö esimerkiksi hiljainen tarkkailija vähemmälle huomiolle kuin ulospäin suuntautunut ja hyvin itseään ilmaiseva lapsi. Täten ammattitaitoisen aikuisen läsnäolon merkitys on lapsen kehityksen edistämässä ja mahdollistamisessa todella suuri. (Konttinen & Korpimäki, 2011.)

Lasten kanssa vuorovaikutuksessa ollessa katsekontakti on erityisen tärkeää. Kasvattajan tulee olla samalla tasolla fyysisesti lapsen kanssa, jotta katsekontaktin merkitys korostuisi. Erityisesti silloin tulisi olla samalla tasolla lapsen kanssa, kun kasvattaja haluaa viestittää lapselle jotain tärkeää tai mikäli lapsella on kerrottavaa

aikuiselle. Tällöin lapsen kokemus kuulluksi tulemisesta ja hänen asiansa arvostuksesta vahvistuu. (Koivunen 2009, 47.)

Lapselle puhuttaessa on erityisen tärkeää käyttää lapselle ymmärrettäviä sanoja ja sanoja tulisi olla ymmärrettävä määrä, ei liikaa. Usein päiväkodissa kasvattajat puhuvat lapselle paljon, toistavan samoja asioita, puhuvan runsaasti selittäen, puhuvan epäselvästi ja keskeyttävän lapselle osoitetun puheen. Kasvattaja voi myös toistuvasti nalkuttaa ja tiuskia. (Koivunen 2009, 48.)

Aikuisen omien tunnereaktioiden hallinta on tärkeä kokemus lapselle. Tämän vuoksi toistuva avoimen kiukun ja ärtyneisyyden osoittaminen lapselle voi haitata lapsen omaa tunnesäätelyä. Riippuen lapsen iästä ja temperamentista se voi olla toistuessaan jopa vahingollista. Lapsen tehtävänä ei koskaan ole toimia aikuisen tunnesäätelijänä tai aikuisen rauhoittelijana. Lapsen tehtävänä ei myöskään tule olla liian vaikeiden tilanteiden ratkaiseminen itsenäisesti. Aikuisen tulee auttaa pientä lasta pyytämään anteeksi ja ohjata menemään esimerkiksi silittämään, mikäli lapsi on satuttanut toista lasta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 93.)

Jari Sinkkonen määrittelee ”Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun?” – kirjassaan (2008, 269) riittävän hyvä vuorovaikutuksen seuraavasti:

”... Se on hoivaajan mukautumista lapsen ikäkaudelle ominaisiin tarpeisiin, eli ajankohtaisten kehityshaasteiden huomioonottamista. Sensitiivisyys, herkkyyys lapsen viesteille on ensiarvoisen tärkeää. Aikuisen tulisi pyrkiä tavoittamaan lapsen näkyvän käyttäytymisen taustalla olevat tunnetilat ja intentiot ja virittäytyä niihin...”

Sinkkosen määrittelyä tukee myös Iiris Hapon tekemä tutkimus väitöskirjassaan ”Varhaiskasvattajan asiantuntijuus” (2006,123) onnistuneesta vuorovaikutuksesta. Tutkimukseen osallistuneista varhaiskasvattajista määritteli onnistuneen vuorovaikutuksen lämpimäksi, turvalliseksi ja siihen liittyi myös aito välittäminen lapsista. Tutkimuksen mukaan varhaiskasvattajilla oli todellinen halu tehdä jokaisen lapsen päivä hyväksi.

Ennakoitavuuteen ja rehellisyyteen kuuluu myös lasten tunteisiin suhtautuminen. Lapsen tunteita tulee nimetä ja nimetä ne oikeilla nimillä. Lapsen ollessa kiukkui- nen, tunnetila tulee nimetä kiukuksi. Jos lapsi käyttäytyy huonosti, on tämä kerrot- tava lapselle ja sanottava, että sen on loputtava. Tunteiden nimeäminen auttaa las- ta ymmärtämään sisällään vellovaa tunnekuohua ja auttaa lasta tunteidensa hallit- semisessa. Sen sijaan, että lapsi vain toimisi tunteidensa sanelemana, pystyy hän vastedes kertomaan, miltä hänestä tuntuu ja mikä häntä vaivaa. Lapsen turvalli- suudentunteen kannalta on myös tärkeää, että lapsella on kokemus, ettei mikään inhimillinen ole vanhemmille vierasta eikä voimakkaidenkaan tunteiden ilmaise- minen johda hylätyksi tulemiseen. On olemassa vanhempia, jotka jättävät lapsen toistuvasti yksin selviytymään tunnemyrskyistään, minkä seurauksena lapsi oppii olemaan tuottamatta voimakkaita tunteitaan vuorovaikutukseen. (Sinkkonen 2008, 104–105.)

Jari Sinkkonen kertoo kirjassaan *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun* (2008, 91) tutkimusmenetelmästä nimeltä *Crittenden Care Index*. Menetelmässä tutkija ha- vainnoi videonauhoituksen avulla lapsen ja vanhemman välistä tavallista vuoro- vaikutustilannetta, esimerkiksi leikkihetkeä. Tutkija arvioi seitsemää eri vuorovai- kutuksen osa-aluetta jotka ovat: 1. kasvoniilmeet, 2. sanallinen ilmaisu ja ääntely, 3. asento ja fyysinen kontakti, 4. tunnesävy ja affektiivisuus, 5. hoivaajan ja vau- van vuorottelu, 6. tilanteen hallinta eli se, kumpi kontrolloi tapahtumia sekä 7. ak- tiviteetin valitseminen. Tämän avulla on mahdollisuus havaita erilaisia hoivaajia.

Sensitiivinen hoivaaja on ilmeikäs ja juttelee sekä äänтелеe lapselle empaattisesti sekä kannustavasti ja on lasta lähellä, kuitenkin samalla kunnioittaen lapsen revii- riä. Hoivaajan ääni ja tunneilmaisu ovat vaihtelevia ja mukailevat lapsen tunneti- loja. Hän tarjoaa omasta puolestaan virikkeitä lapselle, mikäli lapsi on menettänyt kiinnostuksensa aikaisempaan toimintaan, mutta samalla myös antaa tilaa lapsen omille intentioille ja valinnoille. (Sinkkonen 2008, 92.)

Kontrolloiva vanhempi taas voi toisinaan osoittaa lasta kohtaan jopa avointa vi- hamielisyyttä. Hänen äänensävyensä saattaa olla kalsea, sanat ovat käskettäviä ja toi- minta aina aikuisen valitsemaa. Joskus voi jopa ilmetä suorastaan sadistisia ele- menttejä aikuisen vuorovaikutuksessa. Toiset vanhemmat voivat osoittaa helliä

sanoja lapselleen ja hymyillä, mutta toiminta on kuitenkin epäaitoa. Hymy on pakotettu ja asenteissa ja otteissa on piilevää aggressiivisuutta. Tunnelma lapsen ja aikuisen vuorovaikutustilanteessa on pingottunut ja epäaito ja tunnelma välittyy katsojaan saaden myös hänen olonsa epämukavaksi. Toiset lapset ovat tällaisessa tilanteessa koko ajan valppaina ja varuillaan, samalla pitäen huolen etteivät haastamillään tavoin vanhemman harjoittamaa vallankäyttöä. (Sinkkonen 2008, 92-93.)

Lisäksi on olemassa vanhempia, jotka ovat passiivisia ja reagoimattomia. He eivät sano lapselle sanaakaan neljän minuutin aikana ja korkeintaan ojentavat lapselle lelun hymyilemättä. He eivät juuri liiku, fyysistä kontaktia tai tunnistettava tunnetilaa ei ole. Tämän kaltainen toiminta on lapsen kannalta ehkäpä kaikkein tuhoisinta. Väärityneitä suhteita voidaan korjata ja muuttaa, mutta paljon vaikeampaa on yrittää luoda jotain, mitä ei ole ollenkaan olemassa. Sinkkosen mukaan tällä menetelmällä onkin paljon annettavaa hoidolliselle puuttumiselle, sillä menetelmä auttaa suuntaamaan intervention juuri oikeaan kohteeseen. (Sinkkonen 2008, 93-94.)

3.3 Vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutuksessa varhaiskasvatuksessa on otettava huomioon seuraavat kolme kasvatuspäämäärää: henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä itsenäisyyden asteittainen lisääntyminen. Keskeistä henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämässä on lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen, joka on tärkeää ottaa huomioon myös vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 13.) Varhaiskasvatuksessa tärkeitä kasvun ja oppimisen tilanteita lapselle ovat päivään kuuluvat hoito- ja muut vuorovaikutustilanteet sekä arjen työtehtävät, leikki ja muu lapsen ominainen toiminta. Varhaiskasvattajalta edellytetään aina sitoutuneisuutta, herkkyyttä ja kykyä reagoida lasten tunteisiin ja tarpeisiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16.)

Lapsen aito kuuleminen vaatii aikuisen virittäytymistä lapsen tunteisiin ja kokemuksiin. Usein ihmisillä on paljon intuitiivista tietoa siitä, miten toiset voivat. Päiväkodissa usein hoitajat tietävät jo aamulla lapsen ja vanhemman nähdessään, millainen aamu heillä on ollut ja onko jotain erityistä tapahtunut. Hoitaja virittyy lapseen tarkkailemalla lapsen ja vanhemman olemusta ja kuuntelemalla heidän kertomaansa aamun tapahtumista. Hoitopäivän aikana hoitaja pyrkii olemaan riittävän hyvässä virittäytymisyhteydessä lapseen, jotta pystyy ymmärtämään lapsen tunteiden muutoksia ja mielenliikkeitä. Tämä auttaa ymmärtämään, mistä lapsen tunteenpurkaukset johtuvat ja näin ollen hoitaja pystyy luomaan struktuuria lapsen mieleen ja lapsen päivään. Tällä tavoin lapsen mieli ja päivä eivät muodostu kaottiseksi vaan turvaa antavaksi. (Kanninen & Sigfrids 2012, 80.)

Aikuinen, joka on emotionaalisesti saatavilla, on myös tunkeilematon. Tämä tarkoittaa, että aikuisella on aito kyky havaita ja huomioida lapsen ikätyypilliset aloitteet sosiaalisessa kanssakäymisessä. Aikuinen ei keskeytä lapsen leikkiä eikä puhu lapsen päälle, vaan kunnioittaa lapsen pyrkimyksiä ratkoa tilanteita, kyselee lapsen kokemuksia, esittää vaihtoehtoja eikä rajaa turhaan fyysisesti. Tyypillisesti suomalainen kasvatuskulttuuri perustuu autoritaariseen lähestymistapaan, jossa tahaton lisäpiirre voi olla tunkeilevuus. Lapsen itsetunnon kehitystä voidaan todennäköisesti tukea kiinnittämällä huomiota tarpeettomaan tunkeilevuuteen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 95.)

Iiris Happon väitöskirjassaan Varhaiskasvattajan asiantuntijuus (2006, 59-60) vuorovaikutuksen olevan lastentarhanopettajan tärkein työväline ja lastentarhanopettajan työn luonteen olevan päivähoitossa kokonaisvaltaisesti lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta huolehtimista. Tätä kasvatustyötä voi tehdä kuitenkin olemalla tai olematta psyykkisesti läsnä. Vuorovaikutuksessa psyykinen läsnäolo mahdollistaa varhaiskasvattajan kokonaisvaltaisen suhteen lapseen. Tämän läsnäolon vähäisyys tietenkin heikentää suhteen luomista ja ylläpitämistä. Hapon mukaan lapsella tulee olla päivähoitossa kiireetöntä aikaa, jolloin lapsella on mahdollisuus positiivisen ja turvallisen vuorovaikutuksen syntymiseen.

Laadukas vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa edellyttää aitoa kiinnostusta ja rakkautta lapseen. Lisäksi tarvitaan kuitenkin lapsen kehitykseen ja kasvatukseen liit-

tyvää osaamista. Lapsen perustarpeista huolehtiminen on yhteydessä läheisesti lapsen ihmissuhteisiin. Muun muassa kiintymyksen pohja muodostuu siitä, miten lapsi yksilönä huomioidaan ja miten hänen aloitteisiinsa suhtaudutaan. Lapsen kannalta olisi hyväksi, ettei päiväkotipäivään liittyisi liikaa vaihtuvia ihmisiä. Varhaiskasvatuksen ihmissuhteissa tavoitteina tulee olla pysyvyys ja jatkuvuus. (Happo 2006, 62-63.)

Happo on väitöskirjassaan (2006,122) tutkinut varhaiskasvattajien asiantuntijuutta ja tutkimuksen tuloksista käy ilmi että varhaiskasvattajat itse korostivat välittömässä vuorovaikutuksessa lasten kanssa läsnäoloa, huomioimista ja välittämistä. Psykkisen läsnäolon kuvattiin olevan lapsen kuuntelemista, rinnalla kulkemista ja tukena olemista. Osa tutkimukseen vastanneista lastentarhanopettajista kuvasi läsnäolon omaksi erityisosaamiseksi ja osa kuvasi tämän olevan tärkeintä varhaiskasvatustyössä.

Vaasan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2005, 20) sanotaan myös että kasvattajan tulisi luoda hyvä ja luottamuksellinen suhde jokaiseen lapseen ja siten edellytykset lasten väliselle vuorovaikutukselle vertaisryhmässä. Varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaan varhaiskasvattajalta edellytettävän sitoutuneisuutta, herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tunteisiin ja tarpeisiin. Lisäksi siellä painotetaan aikuisen aitoa läsnäoloa, koska se tuo lapselle turvallisen ilmapiirin kasvaa ja kehittyä sekä antaa kasvattajalle mahdollisuuden havainnoida toimintaa.

Varhaiskasvatuksessa käytettävää vuorovaikutusta ja tähän liittyvää osaamista tarvitsevat kaikki kasvatustyöhön osallistuvat. Työtä tehdään lasten lisäksi vanhempien, työkavereiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. (Happo 2006, 61.)

3.4 Myönteinen vuorovaikutus ja kannustaminen

Jokainen pieni hetki päivähoidossa tarjoaa mahdollisuuden lapsen myönteiseen kohtaamiseen. Päiväkotivuosien myönteiset kohtaamiset lapsen ja aikuisen välillä edistävät lapsen myönteistä käyttäytymistä kouluvuosina, sekä vähentävät häiriö-

käyttäytymistä. Osa myönteistä vuorovaikutusta on taito kannustaa, rohkaista ja huomioida lasta siten, että samalla vahvistaa lapsen itsetuntoa. Lapset ovat mestareita lukemaan sanojen takaa viestin piilomerkityksiä, joten on tärkeää että kannustettaessa lasta, kannustetaan aidosti ja sydämestä. Lasta kannustettaessa on tärkeää käyttää kuvailevaa, tarkkaa ja konkreettista kieltä lapsen käyttäytymisestä, eikä käyttää esimerkiksi vain pelkkää ”hyvä” sanaa. On myös tärkeää huomioida nonverbaalinen viestintä ja ilmaista innostuneisuuttaan ilmein, elein ja esimerkiksi taputtamalla. Erehtyminen ja epäonnistuminen kuuluvat myös elämään ja lasta tuleekin kannustaa myös ponnistelusta ja yrittämisestä. Varhaiskasvattajan tulee myös muistaa huomioida, kannustaa ja kehua lapsen sosiaalisia taitoja, muiden huomioimista, kauniisti puhumista, kärsivällisyyttä ja kuuntelemista. Lisäksi on hyvä kiinnittää huomioita siihen, että kehuu ja kannustaa myös ujoja ja syrjäänvetäytyviä lapsia, ryhmää kokonaisuudessaan ja että kannustaa suunnitelmallisesti ja säännöllisesti. (Kanninen & Sigfrids 2012, 163,167.)

3.5 Sensitiivisyys

Tunneilmapiiriä sekä tunneilmaisuja pieni lapsi aistii ja tulkitsee kokonaisvaltaisemmin ja herkemmin kuin puhuttuja toimintaohjeita, rationalisointia tai selityksiä. Kommunikaation välineeksi kieli kehittyy vasta toisen ikävuoden aikana ja vielä pitkään sen jälkeenkin lapset havainnoivat hyvin herkästi aikuisten ele- ja ilmekieltä ja perustavat oman rauhoittumisensa sekä luottamuksensa näiden havaintojensa varaan. Reagointia lapseen tunnekielellä kutsutaan sensitiivisyydeksi. Aikuinen, joka pystyy ilmaisemaan aitoja positiivisia tunteita lapselle, on sensitiivinen aikuinen. Lapselle viestittää enemmän aidot eleet, kuten kiinnostunut hymy tai lämmin ääni ja katse kuin tiedostettu pyrkimys olla turvallinen. Hyväksyvä äänensävy, kosketus ja kannustaminen esimerkiksi aamupiirissä, tuovat lapselle kokemuksen huomioiduksi tulemisesta. Sensitiivisyys ei kuitenkaan tarkoita teeskennelyä positiivisuutta sillä lapset aistivat herkästi aidon ja epäaidon tunteen välisen eron. Mikäli aikuisen tunnekieli on latteaa tai hän on liian hiljainen ja totinen, lapsi helposti tulkitsee hänet kylmäksi tai vihamieliseksi. Lapsi hakee vahvistusta omille kokemuksilleen aikuisen reaktioista, ja ilman mahdollisuutta tähän

sosiaaliseen peilaamiseen jää lapsi vaille riittävää tunnesäätelyä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 91–93.)

Sensitiivisyyden käsitettä on yritetty täsmentää, jotta voitaisiin ymmärtää paremmin mitkä ovat lapsen ja hoivaajan välisen hyvän vuorovaikutuksen oleelliset piirteet ja ominaisuudet. Näin ollen on käyttöön otettu kaksi termiä, jotka ovat toisiinsa hyvin lähellä: mentalisaatio sekä refleksiivinen kyky. Mentalisaatiolla tarkoitetaan sellaisia psykologisia valmiuksia, joiden avulla kyetään ymmärtämään oman ja toisten ihmisten käyttäytymisen taustalla olevia mielentiloja ja niiden näkyvän käyttäytymisen välisiä yhteyksiä. Refleksiivinen funktio tai kyky tarkoittaa jokaista mielen tapahtumaa, jossa ihminen käyttää mentalisaatiota eli yrittää pohdita, mitä toisen mielessä liikkuu. (Sinkkonen 2008, 107–109.)

Lapsen tulee saada kokemus siitä, että on hoivaajan mielessä ja hoivaaja kannattelee häntä psykologisesti. Kyse on siitä, että vauvan tarpeet työntyvät mielessä etualalle ja hoivaaja voi keskittyä omiin asioihinsa vain hetkeksi. Unohtuminen merkitsee lapselle uhkaa koko hänen olemassa ololleen ja tyhjyyteen häviämisen vaaraa. Unohtuminen on ahdistavin kaikista lapsen peloista, sillä se on samanlainen kuin emostaan eroon joutuneen eläimen hätä. Hyvän refleksiivisen kyvyn kehittyminen edellyttääkin, että on saanut myös itse kokea hyvää varhaista peilaavaa vuorovaikutusta ja on kokenut oman mielensä olevan jonkun toisen mielessä. Vanhemman heikko refleksiivinen kyky näkyy usein kaavamaisina ratkaisuin ja ulkokohtaisina temppuina, jotka aiheuttavat lapselle kokemuksen, ettei häntä ymmärretä eikä yritetäkään ymmärtää. (Sinkkonen 2008, 107–109.)

4 PERUSHOITOTILANTEET

Perushoitotilanteita päivähoidossa ovat päivähoitoon saapuminen ja sieltä lähteminen, ruokailu, hygienia, pukeminen, ulkoilu ja riisuminen sekä lepoetki. Nämä tilanteet antavat lapselle kasvatuksellisia ja itsenäiseksi oppimisen mahdollisuuksia. Hoitajan tulee nimetä, perustella asioita, esineitä ja tapahtumia. Perushoitotilanteissa rohkaistaan lasta vuorovaikutukseen ja kommunikointiin. Kieli on siis tärkeässä osassa perushoitotilanteissa. Tärkeitä asioita hoitotilanteissa ovat ystävällisyys, kiireettömyys, turvallisuus, lämpö ja läheisyys. Lapselle tarjotaan aikuisen syliä ja henkilökohtaista huomiota. Lisäksi perushoitotilanteissa tärkeitä näkökohtia ovat säännöllisyys, tuki ja ohjaus lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti. (Kangasniemi, 2014.) Tässä tutkimuksessa tutkimuksen kohteena vuorovaikutus päiväkodin perushoitotilanteissa.

4.1 Uloslähtö ja ulkoilu

Uloslähtö toistuu lapsen päiväkotiuuran aikana jopa 2500 kertaa, joten on hyvin tärkeää kiinnittää huomiota uloslähtötilanteen laatuun. Ulkoilu on vahva osa suomalaista varhaiskasvatuksen perinnettä. Mikäli päivähoidossa halutaan ulkoilla kaksi kertaa päivässä, on hyvin tärkeää, että uloslähtötilanne on inhimillinen. Uloslähtö toistuu kaksi kertaa päivässä, 10 kertaa viikossa, 40 kertaa kuukaudessa yli 400 kertaa vuodessa ja lapsen päiväkotiuuraan saattaa mahtua jopa 2500 pukeumiskertaa. Mikäli ne ovat suurimmaksi osaksi pelkkää kaaoksesta selviytymistä, niin jotain on pahasti pielessä. Pukemaan oppiminen on yksi lapsen keskeisimmistä motorisista taidoista. Pukeutumistilanne on myös toisten lasten ja aikuisten kohtaamista sekä yhdessäoloa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 40.)

Lapsella on tarve liikkua ja lapsi tarvitsee liikuntaa. Tämä on edellytys lapsen normaalille fyysiselle kasvulle ja kehitykselle. Normaali motorinen kehittyminen vaatii päivittäisiä mahdollisuuksia liikunnan harjoitteluun. Lapsen hyvinvointi edellyttää levon ja raskuuden sopivaa suhdetta, monipuolista ja säännöllistä terveellistä ravintoa sekä päivittäistä ulkoilua. (Varhaiskasvatuksen liikunnan suosi-

tukset 2005,10.) Ulkona liikkuminen kehittää lapsen koordinaatiota ja tasapainoa sekä auttaa hahmottamaan välimatkoja, tilaa ja korkeutta. Ulkona liikkuminen tarjoaa myös mahdollisuuden lapsille purkaa energiaansa sekä oppia luonnosta, kehittää mielikuvitusta ja luovuutta. (Thompson 2004, 72.)

Ulkoilulla on muitakin tarkoituksia, kuin vain ”raittiin ilman saaminen”. Aikuisen tulee olla siellä missä lapsetkin, pelaamassa ja leikkimässä lasten kanssa. Aikuisia tulee myös olla tarpeeksi ulkoilemassa, jotta vastuu ei kasaudu vain yhdelle aikuiselle. (Mikkola & Nivalainen 2009, 42-43.)

4.2 Ruokailu

Ruokailu päivähoitossa on osa lasten opetusta, kasvatusta ja perushoitoa. Ruokailu edistää lasten psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä ylläpitää lasten vireyttä hoitopäivän aikana. Lisäksi ruokailu rytmittää lasten hoitopäivää ja säännöllisesti toistuvat ateriat lisäävät lasten turvallisuuden tunnetta ja ovat tärkeä osa viihtyvyyttä päivähoitossa. Lasta kannustetaan tutustumaan uusiin ruoka-aineisiin ja maistamaan erilaisia ruokia, päivähoitolla onkin hyvät mahdollisuudet tukea lasten ruokatottumusten kehittymistä. Ruokailu on lisäksi sosiaalisten taitojen, käytösten sekä toisten huomioon ottamisen harjoittelua. Ruokailutilanteessa lapsille opetetaan taitoja, siirretään ruokaan liittyviä asenteita sekä annetaan tietoa. Parhaimmillaan päivähoiton ravitsemuskasvatus on iloista yhdessä syömistä. (Hasunen, Kalavainen, Keinonen, Lagström, Lyytikäinen, Nurttila, Peltola & Talvia 2004, 150–151.)

Ruokailu tuottaa lapselle parhaimmillaan turvallisuuden, mielihyvän ja yhdessäolon tunteita ja pahimmillaan taas ahdistava, painostava ja pakottava kokemus. Ruoka merkitseekin ihmiselle muutakin kuin pelkkää välttämätöntä ravinnon saantia. Ruoka ei saa olla lapselle palkinto tai rangaistus, ruuan tulee olla vain ruokaa. Ruokailu päiväkodissa on opetusateria, joka tarkoittaa että aikuinen istuu samassa pöydässä lasten kanssa ja ohjaa ja osallistuu keskusteluun sekä opettaa pöytätapoja. (Mikkola & Nivalainen 2009, 44-45.)

Ravitsemusterapeutti Aila Paganuksen mukaan lapsi syö sen verran kuin jaksaa ja oppii opettelemalla ja tutustumalla kaikilla aisteillaan ruokaan. Lasta kehdutaan syömisestä, vaikka tämä söisi vain vähän. Kiitoksella on Paganuksen mukaan uskomaton voima eikä syömisestä tulisi antaa negatiivista palautetta. Mikäli lapselle jatkuvasti puhutaan, kuinka huono hän on syömään, alkaa lapsikin pitää itseään huonona syöjänä. Tämän seurauksena lasta aletaan pakottaa syömään, joka edelleen vaikeuttaa lapsen syömistä. Ruokapöytätilanteissa hermoilu, tiuskinta ja pakkottaminen ovat Paganuksen mukaan tyypillisiä syömishäiriöitä aiheuttavia vuorovaikutusongelmia. Lapsentahtinen ruokailu sekä aikuisen hyvä esimerkki ovat hyvät lähtökohdat ruokailutilanteiden onnistumiselle. (Uro 2014.)

Ruokailutilanteet antavat omahoitajalle, joka ruokailee oman ryhmänsä kanssa, mahdollisuuden seurustella omien lapsiensa kanssa. Ruokailtaessa varhaiskasvattajan tulee tukea ja kannustaa lasta tämän tarpeiden mukaan. On hyvä sanoittaa lapsen tekemisiä ja kysellä kuulumisia. Varhaiskasvattajan tulee huomioida kaikkia pöydässään istuvia lapsia erityisellä tavalla, mikä samalla valmistaa lasta nukkumishetkeen. Lapsen on helpompi rauhoittua uneen, kun hänelle on välittynyt kokemus huomiosta ja nähdyksi tulemisesta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 121.)

4.3 Lepohetki

Lepohetki on hyvin tärkeä osa päiväkodin arkea. Päivähoitopäivä vaatii lapselta paljon enemmän kuin kotona vietetty päivä. Liian tiukka arki ja jatkuvat vuorovaikutustilanteet kuormittavat niin lasta kuin aikuistakin. Lapsi tarvitsee vuorokauden aikana riittävästi unta sekä mahdollisuuksia levätä, rentoutua, hiljentyä ja olla tekemättä mitään. Lepotilanteeseen liittyvät toimintamallit tulee suunnitella etukäteen ryhmän aikuisten välillä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 46-47.) Koivusen (2009, 59) mukaan lapsi tulee rauhoittaa jo ennen nukkumahuoneeseen menoa. Kasvattajan tulee olla nukkumahuoneessa ensimmäisenä ottamassa vastaan lapsia ja saattamassa nämä omaan sänkyynsä antaen samalla yksilöllistä huomiota jokaiselle. Nukkumahuoneessa puhutaan hiljaa ja tämä sääntö koskee myös kas-

vattajaa. Jos ryhmässä on lapsi, joka tarvitsee nukahtamistilanteeseen oman aikuisen, hän tulee nukkumaan vasta sitten kun ”oma aikuinen” tulee hänen mukanaan.

Levolle on järjestettävä oma rauhallinen tilansa ja on tärkeää, että jokaisella lapsella on lepo hetkessä mahdollisuus omaan reviiriin. Tutkimuksista tiedämme, että lapsen kortisolineritys normaalisti vähenee aamusta iltapäivään ja puolipäiväisillä lapsilla näin käykin, sen sijaan lapsilla, jotka ovat koko päivän päivähoidossa, on normaalia suuremmat kortisolipitoisuudet koko päivän. Kortisoli jarruttaa ihmisen immuunijärjestelmää, oppimiskykyä, kykyä säädellä tunteita ja sitä kautta rentoutumiskykyä, joten jatkuva liiallinen kortisolin määrä onkin kuin myrkyä lapsen kehittyville aivoille. Rauhallinen lepo hetki voi parhaimmillaan pienentää stressivastetta ja sitä kautta säilyttää optimaalista oppimiskykyä. Haastaville lapsille nukahtaminen tulee aina olemaan vaikeampaa kuin lapsille, joilla on helppo temperamentti. Olennaista on kuitenkin muistaa kaikkea toimintaa ohjaava periaate, eli lapsen hätään vastaaminen. Kaikki itku ei kuitenkaan välttämättä ole hätää ja lapsen kaipaama vastaus voi olla hyvin pienikin. Parhaiten lasta voi tyyntyttää menemällä lapsen luokse ja tiedottaa lapselle läsnäolostaan pehmeällä ja tasaisella tai rytmisesti aaltoilevalla ja hyräilevällä äänellä. Tasainen kosketus selkään tai takamukseen, laulaminen tai tietoisesti syvään hengittäminen ovat myös hyviä tapoja rauhoittaa lasta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 122-123.)

4.4 Pukeminen

Arkiset toimet tarjoavat loistavia mahdollisuuksia vastavuoroiseen kohtaamiseen lapsen ja varhaiskasvattajan välillä. Varhaiskasvattaja auttaa, tukee ja kannustaa kutakin lasta tämän lähikehityksen mukaisesti. Pukiessaan hoitaja katsoo silmiin, pitelee lasta hellästi sekä ennakoii ja sanoittaa tekemisiään: ”Nyt otetaan sukka, missä Villen varpaat? Minne sukka laitetaan?” Erilaiset laulut ja lorut auttavat pitämään tilanteen rauhallisena ja lisäävät turvallisuutta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 121.)

Lapsen tulee opetella pukeutumaan itse, sillä se on tärkeä osa lapsen kehitystä itsevarmaksi ja itsenäiseksi, vaikka varhaiskasvattaja pukisikin lapsen nopeammin itse. On tärkeää, että lapsi saa apua kun itse sitä tahtoo. Varhaiskasvattajan tulee olla nauramatta, mikäli lapsi pukeutuu väärin, muuten lapsi voi ärsyntyä ja tuntea itsensä epäonnistuneeksi. Vaatteiden tulisi olla esillä siten, että lapsi ylettyy niihin ja voi pukea ne helposti. Lapsen pukeutumiseen kannattaa varata aikaa, jotta lapsi voi harjoitella omatoimista pukemista. Omatoimiseksi opetteluun kuuluu pukemisen oppiminen. Oppimisen ilon voi viedä lapselta, tekemällä asiat lapsen puolesta ja puuttamalla lapsen pukeutumiseen liikaa. Lapsi voi myös harjoitella tarranauhojen, nauhojen, nappien sekä vetoketjujen kiinnittämistä esimerkiksi pukemalla nukkea. (Thompson 2004, 22-23.)

4.5 Wc-toiminnot ja hygienia

Vessassa käyminen ja potan käyttäminen ovat sosiaalisia ja fyysisiä taitoja, jotka lapsen tulee oppia. Ei ole kuitenkaan mitään tiettyä ikää, milloin kaikki lapset sen oppivat. Keskimäärin lapset oppivat kuiviksi kahden ja kolmen ikävuoden välillä ja yleensä ensin opitaan ulosteen pidättämiskyky, sillä tarve virtsata on usein kii-reellisempi kuin ulostamisen tarve. Lapsen hermoston tulee olla tarpeeksi kehittynyt ennen kuin hän tunnistaa täyden suolen tai rakon tunteen sekä oppia kontrolloimaan lihaksiaan ennen kuin hänen on mahdollista oppia kuivaksi. Yleensä tätä ei tapahdu ennen 15-18 kuukauden ikää. Kun lapsi tulee vanhemmaksi, on aika siirtyä vessanpöntöllä käymiseen. Tärkeää on, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi ja varmaksi kun hän istuu vessassa. Lapset saattavat pelätä esimerkiksi vessan vetämistä tai vessanpönttöön tippumista, tällöin on hyvä totuttautua pikkuhiljaa. Lapsesta voi esimerkiksi pitää kiinni, mikäli hän pelkää tippuvansa pyttyyn tai lasta voi pikkuhiljaa totuttaa vessan vetämisestä syntyvään ääneen. (Thompson 2004, 32-35.)

Lapsi ei aina malta tai muista käydä vessassa, vaikka olisikin hätä, joten lasta on hyvä muistuttaa tietyin väliajoin. Vaikka lapsi pärjäisikin pääsääntöisesti jo ilman vaippaa, ovat vahingot silti melko yleisiä. Niistä ei tule olla lapselle koskaan vi-

hainen, sillä asia voi nolottaa ja harmittaa lasta itseään. Vahinkoihin tulee suhtautua hienotunteisesti. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014.)

Lapselle tulee opettaa henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimista ja nämä lapsena opitut tavat kestävätkin yleensä loppuelämän. Lapselle tulee opettaa milloin käsiä tulee pestä, kuten vessassa käynnin jälkeen, ulkona leikkimisen ja eläimiin koskemisen jälkeen sekä ennen ruokailua. Lapsen käsien pesua tulee myös valvoa siihen saakka, kunnes voi olla varma, että lapsi tekee sen perusteellisesti. (Thompson 2004, 12.) Lasten käsienpesua on mahdollista tehostaa kiinnittämällä huomiota käsienpesutapaan ja lisäämällä pesukertoja. Myös päiväkotihenkilökunnan tulee pestä käsiä sekä poistaa käsikorut työpäivän ajaksi, jotta hyvä käsihygienia toteutuu päiväkodissa. Lasten sekä hoitohenkilökunnan tulisi myös pitää kyntensä lyhyinä ja kynsien alustat puhtaina. Puhdistustehoa on mahdollista lisätä käyttämällä käsihuhdetta. (STM 2005, 17.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuslupaa anottiin (LIITE 1) toukokuussa 2014 Vaasan kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta Lillemor Gammelgårdilta. Kyselylomakkeet kerättiin jo toukokuun aikana yhteensä yhdeksästä päiväkodista. Tutkimuksen tutkimusongelmaksi muodostui: minkälaista vuorovaikutus on päiväkodin perushoitotilanteissa lapsen ja lastentarhaopettajan välillä kollegan kuvaamana. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tietoa aikuisen ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta päiväkodin perushoitotilanteissa Vaasalaisissa päiväkodeissa.

5.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen. Se on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jossa kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkitystä pyritään ymmärtämään kokonaisvaltaisesti (Koppa, 2014.) Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana pidetään todellisen elämän kuvaamista, jossa ajatuksena on todellisuuden moninaisuus. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo mahdollisesti olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes, Sajaavaara. 2004, 152.)

Laadullisen tutkimuksen tyypillisimpinä piirteinä pidetään esimerkiksi sitä, että aineisto kootaan todellisissa tilanteissa ja tiedonkeruun lähteinä suositaan ihmisiä. Lisäksi ajatellaan että laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksena testata jo olemassa olevia teorioita tai hypoteeseja vaan tutkijan tarkoituksena on ennemmin paljastaa yllättäviä asioita. Laadullisessa tutkimuksessa on myös tyypillistä että sen aineisto kerätään yksilö- tai ryhmähaastatteluin, havainnoiden tai erilaisia dokumentteja ja tekstejä diskursiivisesti analysoiden. Tutkimuksen kohdejoukko ei myöskään ole sattumanvarainen vaan se valitaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2004, 155.)

5.2 Aineiston keruumenetelmät

Tutkimuksen aineisto kerättiin käyttämällä kyselylomaketta (LIITE 2). Kyselylomakkeen etuna on se, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto, siihen voidaan saada paljon henkilöitä sekä siinä voidaan kysyä monia asioita (Hirsjärvi ym. 2004,184.) Kyselylomakkeen avulla voidaan selvittää mitä ihmiset ajattelevat, kokevat, tuntevat ja uskovat (Hiltunen, 2014). Kyselylomaketta pidetään myös tehokkaana sillä se voi säästää tutkijan aikaa ja vaivannäköä. Kyselylomakkeen haittapuolena pidetään kuitenkin sen tulosten ongelmallista tulkintaa. (Hirsjärvi ym. 2004, 184.)

Vuorovaikutusta varhaiskasvatuksessa on tutkittu aiemmin pääasiassa havainnoinnalla päiväkodin arkea ja haastatteleamalla työntekijöitä. Esimerkiksi Leppänen ja Malmi ovat tutkineet vuorovaikutusta teemahaastatteluiden avulla, Holkeri-Rinkinen on taas käyttänyt tutkimuksessaan videomateriaalia ja Konttinen ja Korpimäki ovat käyttäneet puolistrukturoitua teemahaastattelua sekä observeivaa havainnointia. (Leppänen & Malmi, 2013. Holkeri-Rinkinen, 2009. Konttinen & Korpimäki, 2011.) Tällä tutkimuksella haluttiin tuoda niin uutta näkökulmaa vuorovaikutuksen tutkimiseen päiväkodin perushoitotilanteissa kuin tietoa itse vuorovaikutuksesta varhaiskasvatuksessa lapsen ja aikuisen välillä kollegan kuvaamana. Lisäksi haluttiin hyödyntää varhaiskasvattajien ammattitaitoa ja heidän kokemuksiaan käyttämällä heitä havainnoitsijoina.

Kyselylomake oli puolistrukturoitu. Yleensä puhutaan puolistrukturoidusta kyselystä, jolloin kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset samassa järjestyksessä. Puolistrukturoitu kyselylomake, jossa oli sekä määrällisiä kysymyksiä valmiine vastausvaihtoehtoineen että laadullisia, avoimia kysymyksiä. Puolistrukturoidun kyselyn katsotaan sopivan tilanteisiin, joissa kysymyksille on mietitty teemat, ilman valmiita vastausvaihtoehtoja, ja niiden lisäksi valmiita tarkkoja kysymyksiä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka 2006.) Kyselylomake sisälsi kahdeksan kuvitteellista esimerkkitalannetta päiväkodin arjesta. Varhaiskasvattajaa pyydettiin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kollegansa todennäköisintä toimintaa kyseisissä tilanteissa. Tämän ajateltiin tuovan luotettavuutta tutkimukselle, sillä vastaukset perustuivat mahdollisesti pidemmällä aikavälillä tulleisiin koke-

muksiin kollegan toiminnasta sekä kollegan toimintatapojen tuntemiseen, eikä vain yhteen ulkopuolisen henkilön tekemään havainnointikertaan.

Kyselylomake testattiin etukäteen kahdella lastentarhanopettajalla. Nämä lastentarhanopettajat työskentelivät päiväkodeissa, joissa tutkimuksen tekijät olivat suuntaavassa harjoittelussa ja ryhmissä, jotka eivät olleet mukana tutkimuksessa.

Tutkimuksessa käytettiin ryväotantaa. Ryväotanta tarkoittaa sellaista käytännön tutkimustilanteeseen soveltuvaa otantatekniikkaa, jonka avulla halutaan vähentää kenttätöitä ja kustannuksia. (Tilastokeskus 2014.) Ryväotannassa tehdään useita otoksia. Ensin tehdään otanta havaintoyksikköjä suuremmista kokonaisuuksista, eli päiväkodeista, jonka jälkeen valitaan näistä kokonaisuuksista varsinaiseen otokseen tulevat havaintoyksiköt, eli sopivat päiväkotiryhmät. (KvantiMOTV 2003.) Ryväotanta sopii tutkimukseemme, koska sen avulla voidaan valita otannat tiettyjen ominaisuuksien, kuten lasten iän ja ryhmässä olevien lastentarhanopettajien lukumäärän, mukaan.

Kyselylomake jaettiin yhdeksään eri päiväkotiin ja 12 eri lapsiryhmään. Kaikissa lapsiryhmissä oli 3-5-vuotiaita lapsia ja kaksi lastentarhanopettajaa. Tutkimukseen valittujen lapsiryhmien perusteena oli että lapsiryhmässä työskentelee kaksi lastentarhanopettajaa, täten mahdollistettiin kyselylomakkeeseen vastaaminen. Tutkimusjoukon kriteereinä olivat siis päiväkotiryhmä, jossa on 21 päiväkotipaikkaa, jotta ryhmässä työskentelee kaksi lastentarhanopettajaa. Tutkimukseen osallistuneet päiväkodit valittiin Vaasan kaupungin kotisivuilla olevan päiväkotiluettelon avulla, jossa mainitaan ryhmäkoot, lasten iät sekä lastentarhanopettajien määrä ryhmässä. Lomakkeet jaettiin päiväkoteihin henkilökohtaisesti sovittuna päivänä, siihen ryhmään, joka tutkimukseen oli valittu. Vastausaikaa lomakkeiden täyttämiseen annettiin 10 arkipäivää. Viiden arkipäivän kuluttua tutkimukseen osallistuneiden päiväkotien johtajille lähetettiin sähköpostiviesti, jossa pyydettiin heitä muistuttamaan tutkimukseen osallistuneiden ryhmien lastentarhanopettajia tutkimukseen vastaamisesta. Kyselylomakkeet noudettiin päiväkodeista, osa ryhmistä ja osa johtajilta, sovittuna päivänä henkilökohtaisesti.

5.3 Aineiston analysointi

Tutkimuksessa käytetään teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Tämä tarkoittaa analyysin perustuvan aikaisempaan viitekehykseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineistosta voidaan poimia ne asiat, jotka kuuluvat analyysirungon sisälle sekä sellaiset asiat, jotka jäävät sen ulkopuolelle. Ulkopuolelle jäävistä asioista voidaan muodostaa uusia luokkia. (Silius 2005.)

Aineiston analysoimisessa käytetään Kontos'n, Howesin, Shinnin ja Galinskyn tutkimuksessaan käyttämiä vuorovaikutuksen laadun määrittelyssä kehittämiä käsitepareja. Käsitepareja ovat herkkyys (lämmihenkiisyys, sitoutuminen, huolehtivaisuus), kovuus/kylmyys (kriittinen, uhkaava, rankaiseva) ja välinpitämättömyys (Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa 1999, 135).

Seuraavan esimerkin avulla voidaan käsitteiden sisältöä kuvata parhaiten.

”Jos lapsi itkee, kasvattaja, jonka toimintaa luonnehtii herkkyys, menee lapsen luo ja selvittää mikä lapsella on hätänä, jonka jälkeen pyrkii lohduttamaan lasta. Toiminnaltaan kovaksi tai kylmäksi luonnehdittu kasvattaja menee lapsen luo ja käskää häntä vihaisella äänellä lopettamaan itkunsa, sanoo, ettei lapsi voi tulla leikkimään ennen kuin lopettaa itkemisen tai halveksii hänen käytöstään muiden lasten kuullen. Välinpitämättömäksi luonnehdittu kasvattaja sen sijaan jättää lapsen itkun kokonaan huomioimatta ja antaa hänen itkeä yksinään pitkiäkin aikoja puuttumatta tilanteeseen.” (Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa 1999, 135.)

Aineiston analysoimisessa käsiteparit jaettiin ylä- ja alaluokkiin, joiden avulla aineistosta nousseet ilmaisut luokiteltiin. Yläluokkaan kuuluvat käsiteparit olivat: herkkyys, kovuus/kylmyys ja välinpitämättömyys. Näiden alaluokkia olivat lämmihenkiisyys, huolehtivaisuus, sitoutuminen, kriittinen, uhkaava ja rankaiseva. Välinpitämättömyydellä ei ollut käyttämässämme teoriassa erikseen määriteltyä alaluokkaa, joten ilmaisut jaoteltiin vain yhden luokan mukaan.

Tutkimusaineisto käytiin ensin läpi, silmäillen, jonka jälkeen koko aineisto käsiteltiin esimerkkitalanne kerrallaan. Vastausten yksittäiset ilmaisut jaoteltiin alaluokkiin kirjainlyhenteitä apuna käyttäen (lämmihenkiisyys =L, sitoutuminen =S, huolehtivaisuus =H, rankaiseva =R, kriittinen =K, uhkaava =U ja välinpitämättömyys =V). Tämän jälkeen kokosimme ilmaisuista taulukon ruutupaperille, joka auttoi aineiston käsittelyssä varsinaista puhtaaksikirjoitusta tehtäessä.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksissa on pyrkimyksenä välttää virheiden syntymistä. Siitä huolimatta tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tämän vuoksi on tärkeää arvioida tehdyn tutkimuksen luotettavuutta, jota arvioidaan yleensä reliaabeliuden ja validiuden avulla. Reliaabelius tarkoittaa tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia eli sillä viitataan tutkimuksen toistettavuuteen. Tutkimusta tehdessä on pyritty sen eri vaihteiden mahdollisimman tarkkaan kuvaukseen. Validiudella taas tarkoitetaan tutkimuksen kykyä mitata juuri sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. Validius siis merkitsee yhteensopivuutta. Laadullisen tutkimuksen osalta sen luotettavuutta nostaa tutkitan mahdollisimman tarkka selostus tutkimuksen kaikista vaiheista ja toteuttamisesta. (Hirsjärvi ym. 2004, 216.)

Tutkimuksen kyselylomakkeiden esimerkkitalanteet rakennettiin kuvaamaan päivähoiton perushoitotilanteita niin, että tutkimuksessa oli mahdollista saada mahdollisimman monipuolista tietoa lapsen ja aikuisen välisestä vuorovaikutuksesta kollegan kuvaamana. Kyselylomakkeen kysymykset pyrittiin muotoilemaan mahdollisimman selkeiksi ja sen täyttämiseen annettiin kyselylomakkeen saatekirjeessä selkeät ohjeet. Lisäksi kyselylomake testattiin etukäteen kahdella lastentarhanopettajalla. Nämä lastentarhanopettajat työskentelivät päiväkodeissa, joissa tutkimuksen tekijät olivat suuntaavassa harjoittelussa ja ryhmissä, jotka eivät olleet mukana tutkimuksessa.

Tutkimuksen kyselylomakkeet jaettiin henkilökohtaisesti päiväkodeihin ja ne myös noudettiin päiväkodeista henkilökohtaisesti sovittuna päivänä. Tutkijan fyy-

sisen kohtaamisen ajateltiin tuovan tutkimukseen vastaavalle lastentarhanopettajalle kokemuksen siitä, että hänen vastauksensa on tärkeä ja merkityksellinen. Lisäksi tämän ajateltiin estävän kyselylomakkeiden unohtumisen esimerkiksi päiväkodinjohtajan työpöydälle. Saatekirjeessä vastaajia ohjeistettiin vastaamaan yksin, ei yhdessä kollegan kanssa sekä siinä mainittiin että kyselylomakkeet hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua. Tämän ajateltiin tuovan tutkimukselle mahdollisimman rehellisiä ja aitoja vastauksia sekä luotettavuutta. Tutkimusaineiston analysointi toteutettiin tarkasti ja johdonmukaisesti yhdessä kummankin tutkimuksen tekijän kanssa. Tutkimusaineisto käytiin läpi useaan kertaan, ensimmäiset kerrat silmäillen, tämän jälkeen ilmaisuja jaotellen ja lopuksi koko kokonaisuus tarkistaen. Aineistoa analysoidessa tutkijoiden kesken käytiin keskustelua ilmaisujen tulkinnoista yhteisymmärrykseen päästen.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Kyselylomakkeet toimitettiin henkilökohtaisesti yhdeksään päiväkotiin ja 12 eri päiväkotiryhmään Vaasassa. Kyselyyn vastanneita lastentarhanopettajia oli 22 ja vastaamatta jätti kaksi lastentarhanopettajaa, joten vastausprosentti tutkimuksemme oli 92. Seuraavassa käydään läpi ja avataan kyselylomakkeen tulokset yksi esimerkkitalanne kerrallaan. Kyselylomakkeesta nousseita vastauksia on käytetty vastausten analysoinnissa selventämään tuloksia lukijalle.

6.1 Esimerkkitalanne 1

Varhaiskasvattajaa pyydettiin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kollegansa todennäköisintä toimintaa esimerkkitalanteessa.

On aamupäivän ulkoilun aika ja suuri osa lapsista leikkii omia leikkejään mutta yksi lapsi tulee kertomaan kollegallesi, ettei keksi itselleen tekemistä. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?

Ensimmäiseen esimerkkitalanteeseen vastasi 22 lastentarhanopettajaa. Kaksi lastentarhanopettajaa jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Ilmaisuja tuli yhteensä 67 (ks. taulukko1).

Taulukko 1. Esimerkkitalanteen 1 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat

KASVATTAJIEN VASTAUKSET		
<i>HERKKYYS 63</i>	<i>VÄLINPITÄMÄTTÖMYYS 4</i>	<i>KOVUUS/KYLMYYS 0</i>
<i>ILMAISUJA YHTEENSÄ 67</i>		

Ilmaisut jaettiin käsiteparien mukaisesti kolmeen eri teemaan, herkkyys 63 ilmaisua, välinpitämättömyys 4 ilmaisua ja kovuus/kylmyys 0 ilmaisua.

Herkkyys (63 ilmaisua). Herkkyys oli jaettavissa alaluokkiin huolehtivaisuus 28 ilmaisua, sitoutuminen 20 ilmaisua ja lämminhenkisyys 15 ilmaisua.

Huolehtivaisuus (28 ilmaisua). Esimerkkitalanteista nousi selvästi esiin lastentarhanopettajien huolehtivaisuus yksin olevaa lasta kohtaan. Tässä alaluokassa lastentarhanopettajat kuvattiin kyselevän lapselta mitä tämä haluaisi tehdä, ehdottivat itse tälle tekemistä tai etsivät lapselle leikkikaveria. Tyypillinen ilmaisu oli:

”Hän kyselee lapselta mitä tämä haluaisi leikkiä/tehdä...”

Sitoutuminen (20 ilmaisua). Esimerkkitalanteissa nousi esiin lastentarhanopettajien sitoutuneisuus. Tällöin lastentarhanopettaja katsoo että lapsi pääsee mukaan leikkiin, heittäytyy mahdollisesti itse mukaan siihen ja vie tilanteen loppuun saakka.

”...Kollega ohjaisi lapsen leikkiin asti ja huolehtisi että leikkikaverit ottaisivat mukaan leikkiin.”

Lämminhenkisyys (15 ilmaisua). Esimerkkitalanteessa lastentarhanopettajien vuorovaikutus tulkittiin lämminhenkiseksi. Lastentarhanopettajat ottivat lapsen huomioon esimerkiksi kyykistymällä lapsen tasolle, ottavan tätä kädestä, puhuvan ystävällisesti sekä ottavan lapsen katsekontaktin. Tyypillinen ilmaisu tässä alaluokassa oli:

”Otaa lasta kädestä...”

”...Rohkaiseva äänenpaino, katsekontakti, ystävällinen ote.”

Välinpitämättömyys (4 ilmaisua). Välinpitämättömyydellä ei ollut käyttämässämme teoriassa erikseen määriteltyä alaluokkaa, joten ilmaisut jaoteltiin vain yhden luokan mukaan.

Esimerkkitalanteessa välinpitämättömäksi luokitellut ilmaisut kuvasivat lapsen huomiotta jättämistä.

”...Hän ei lähde itse ”tunnustelumatkalle” lapsen kanssa. Lapsi jää seisomaan aikuisen viereen ja hakeutuu hetkenpäästä muualle...”

”...Aikuinen on myös hyvin innostunut kertomaan asioita muille aikuisille ja huomio saattaa herpaantua lapsen huomioinnista.”

Kova/kylmä (0 ilmaisua). Tässä esimerkkitilanteessa ei ollut yhtään ilmaisua, joka olisi voitu jaotella alaluokkiin kriittinen, uhkaava tai rankaiseva.

Ensimmäisessä esimerkkitilanteessa lastentarhanopettajien kuvattiin toimivan käsitepareista kahdella tavalla: herkällä ja kovalla/kylmällä. Suurinosa ilmaisuista kuvasi sitä, että lastentarhanopettaja ottaa tehtäväkseen keksiä lapsen kanssa tälle tekemistä. Ulkoilutilanteissa lastentarhanopettajia tulisi olla tarpeeksi paikalla, siellä missä lapsetkin ovat. Vastauksista ei noussut esille, ettei tämä olisi mahdollista, vaan lastentarhanopettajat toimivat miten heidän tuleekin toimia (ks. luku 4.1). Tässä esimerkkitilanteessa lapsi ottaa itse kontaktin lastentarhanopettajaan ja heidän vuorovaikutukselleen on rauhallinen hetki ja mahdollisuus. Tämä heijastuu selvästi lastentarhanopettajien vastauksiin.

6.2 Esimerkkitalanne 2

Varhaiskasvattajaa pyydettiin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kollegansa todennäköisintä toimintaa esimerkkitilanteessa.

Kollegasi juttelee työkaverinsa kanssa ulkona työasioista. Lapsi on löytänyt aidan vierestä etanan ja pyytää kollegaasi tulemaan katsomaan sitä. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?

Toiseen esimerkkitilanteeseen vastasi 22 lastentarhanopettajaa. Kaksi lastentarhanopettajaa jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Ilmaisuja tuli yhteensä 39 (ks. taulukko 2).

Taulukko 2. Esimerkkitalanteen 2 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat

KASVATTAJIEN VASTAUKSET		
<i>HERKKYYS 34</i>	<i>VÄLINPITÄMÄTTÖMYYS 4</i>	<i>KOVUUS/KYLMYYS 1</i>
<i>ILMAISUJA YHTEENSÄ 39</i>		

Ilmaisut jaettiin käsiteparien mukaisesti kolmeen eri teemaan, herkkyys 34 ilmaisu, välinpitämättömyys 4 ilmaisu ja kovuus/kylmyys 1 ilmaisu.

Herkkyys (34 ilmaisu). Herkkyys jaettiin alaluokkiin sitoutuminen 19 ilmaisu, lämminhenkisyys 14 ilmaisu ja huolehtivaisuus 1 ilmaisu.

Sitoutuminen (19 ilmaisu). Esimerkkitalanteista nousi selvästi esiin lastentarhanopettajien sitoutuminen lapsen kiinnostusta ja ohjaamista kohtaan. Tässä alaluokassa lastentarhanopettajat joko sanoivat lapselle että heidän täytyisi hetken odottaa, jotta lastentarhanopettaja saa tärkeän asiansa ensin sanottua, jonka jälkeen tämä menisi katsomaan etanaa tai keskeyttivät juttelunsa heti ja lähtivät katsomaan lapsen kanssa etanaa. Tyypillinen ilmaisu oli:

”...Jos juteltava asia on tärkeä, pyytää työparini lasta odottamaan hetken ja lupaa mennä katsomaan etanaa pian...”

”Minun kollegani keskeyttää juttelunsa työkavereiden kanssa ja lähtee katsomaan lapsen näyttämää etanaa.”

Lämminhenkisyys (14 ilmaisu). Esimerkkitalanteissa nousi esiin lastentarhanopettajien lämminhenkisyys. Tällöin lastentarhanopettaja näytti elein, ilmein ja sanoin innostuksensa lapselle ja juttelee lapsen kanssa etanasta. Tässä alaluokassa tyypillinen ilmaisu oli seuraavanlainen:

”Työpari ottaa katsekontaktin lapselleen... työpari näyttää lapselle peukua ja hymyilee, hän innostuu lapsen löydöksestä ja rupeaa juttelemaan etanoista.”

Huolehtivaisuus (1 ilmaisu). Esimerkkitalanteessa lastentarhanopettajien vuorovaikutuksesta nousi esiin vain 1 ilmaisu, joka voitiin luokitella huolehtivaiseksi. Tässä ilmaisussa lastentarhanopettaja huolehti että tilanteeseen otettiin muitakin lapsia mukaan ja näin tilanteesta tuli opettavainen myös muiden lasten kohdalla.

”...ja huutaa vielä toisia lapsia mukaan. He alkavat rakentaa etanalle kotia ruohikkoon.”

Välinpitämättömyys (4 ilmaisu). Välinpitämättömyydellä ei ollut käyttämässämme teoriassa erikseen määriteltyä alaluokkaa, joten ilmaisut jaoteltiin vain yhden luokan mukaan.

Esimerkkitalanteissa välinpitämättömäksi luokitellut ilmaisut kuvasivat mahdollista lapsen huomiotta jättämistä.

”Riippuu tilanteesta 50 % mahdollisuus kumpaankin suuntaan. (menee/ei mene).”

Kova/kylmä (1 ilmaisu). Kovuus/kylmyys jaettiin alaluokkiin rankaiseva 1 ilmaisu, kriittinen ja uhkaava 0 ilmaisu.

Rankaiseva (1 ilmaisu). Rankaisevaksi luokiteltu ilmaisu koski sitä, kun lastentarhanopettajan kuvattiin menevän katsomaan etanaa riippuen lapsesta.

”Mene katsomaan etanaa ennemmin tai myöhemmin (riippuu lapsesta, toisten on hyvä odottaa vuoroaan).”

Toisessa esimerkkitalanteessa lastentarhanopettajien kuvattiin toimivan hyvin monella tavalla. Tällaisessa ulkoilutilanteessa lastentarhanopettajien tulisi olla siellä missä lapsetkin eli leikkimässä ja pelaamassa. Lisäksi lastentarhanopettajia ei saa olla ulkona liian vähän (ks. luku 4.1). Positiivista oli, että suurinosa ilmaisuista luokiteltiin käsittepareista herkiksi. Kahden ensimmäisen esimerkkitalanteen vasta-

uksista nousi kuitenkin esille se, että jotkut lastentarhanopettajat käyttävät ulkoilutilanteet helposti työkavereiden kanssa kuulumisia vaihdellen ja heidän kanssaan jutellen, eivätkä tällöin lähde lapsen/lasten kanssa heidän toimintaansa niin herkästi kuin pitäisi.

6.3 Esimerkkitalanne 3

Varhaiskasvattajaa pyydettiin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kollegansa todennäköisintä toimintaa esimerkkitalanteessa.

Iltapäivällä kollegasi on lähdössä ulos tavallista suuremman lapsiryhmän kanssa. Eteisessä on kova melu ja lapset ovat levottomia ja ajautuvat kinastelemaan toistensa kanssa. Yksi lapsi tulee itkien kertomaan kollegallesi, ettei löydä aurinkolasejaan ja pyytää kollegaasi auttamaan niiden etsimisessä. Miten kollegasi toimi tässä tilanteessa?

Kolmanteen esimerkkitalanteeseen vastasi 22 lastentarhanopettajaa. Kaksi lastentarhanopettajaa jätti kokonaan vastaamatta kysymyksen. Ilmaisuja tuli yhteensä 49 (ks. taulukko 3).

Taulukko 3. Esimerkkitalanteen 3 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat

KASVATTAJIEN VASTAUKSET		
<i>HERKKYYS 40</i>	<i>VÄLINPITÄMÄTTÖMYYS 5</i>	<i>KOVUUS/KYLMYYS 4</i>
<i>ILMAISUJA YHTEENSÄ 49</i>		

Ilmaisut jaettiin käsiteparien mukaisesti kolmeen eri teemaan, herkkyys 40 ilmaisua, kovuus/kylmyys 4 ilmaisua ja välinpitämättömyys 5 ilmaisua.

Herkkyys (40 ilmaisua). Herkkyys oli jaettavissa alaluokkiin huolehtivaisuus 18 ilmaisua, lämminhenkisyys 16 ilmaisua ja sitoutuva 6 ilmaisua.

Huolehtivaisuus (18 ilmaisua). Nämä ilmaisut kuvasivat sitä, että lastentarhanopettaja sanoi lapselle että tämän täytyy hetken odottaa, jonka jälkeen aurinkolaseja voidaan etsiä yhdessä tai lastentarhanopettaja alkoi etsiä lapsen aurinkolaseja heti lapsen kanssa. Lisäksi ilmaisut kuvasivat sitä että lastentarhanopettaja auttoi lasta mutta pyrki myös puuttumaan hieman muiden lasten käytökseen tai lastentarhanopettaja ohjaisi lapsen sellaisen aikuisen luo, joka voisi auttaa lasta aurinkolasien etsimisessä. Tyypillisimmät ilmaisut olivat:

”...sen jälkeen hän menisi auttamaan lasta etsimisessä. Jos aurinkolaseja ei löydy heti, hän joutuu välillä keskeyttämään etsinnän ja auttamaan toisia lapsia ja puuttumaan toisten lasten käytökseen.”

”...Kollega lähtisi etsimään laseja lapsen kanssa...”

Lämminhenkisyys (16 ilmaisua). Vastauksissa nousi myös selkeästi esille lämminhenkisyys. Tällöin lastentarhanopettajan kuvailtiin laskeutuvan lapsen tasolle, ottavan katsekontaktin lapseen, puhuvan tälle ystävällisesti ja rauhoittavasti, lastentarhanopettaja lohduttaisi lasta ja kertoisi että kyllä aurinkolasit vielä löytyvät. Tässä alaluokassa tyypillisin ilmaisu oli:

”Kollega katsoisi lapsen päälle ja laskeutuisi alemmas lapsen tasolle. Kollega puhuisi rauhoittavasti ja yrittäisi selvittää mikä on hätänä...”

Sitoutuva (6 ilmaisua). Sitoutuvaksi luokiteltavia ilmaisuja nousi vastauksista 6 kappaletta. Näissä ilmaisuissa lastentarhanopettajan kuvailtiin pyytävän lasta odottamaan, jotta muut lapset saataisiin rauhoittumaan ja lastentarhanopettaja hoitaisi tilanteen itse loppuun saakka. Tyypillisiä ilmaisuja olivat:

”Lupaa auttaa, mutta yrittää ensin saada porukan ”ruotuun”...”

”...Kollega hoitaisi tilanteen itse loppuun asti (lapsi saisi lasit tai rauhoittuisi jos niitä ei löytyisi)...”

Välinpitämättömyys (5 ilmaisua). Välinpitämättömyydellä ei ollut käyttämässämme teoriassa erikseen määriteltyä alaluokkaa, joten ilmaisut jaoteltiin vain yhden luokan mukaan.

Lastentarhanopettajan kuvailtiin näissä tilanteissa vain pyytävän jotain toista aikuista etsimään lasit odottaen itse esimerkiksi ulkona. Näissä ilmaisuissa ei kuvailtu lastentarhanopettajan ottavan lainkaan kontaktia lapseen tai sanovan tälle mitään. Tyypillisin ilmaisu tässä alaluokassa oli:

”Pyytää jotakuta toista aikuista; joka jää vielä sisälle; etsimään ne lasit.”

Kovuus/kylmyys (4 ilmaisua). Teemat kovuus/kylmyys oli jaettavissa kolmeen alaluokkaan. Alaluokat olivat rankaiseva 4 ilmaisua, uhkaava ja kriittinen 0 ilmaisua.

Rankaiseva (4 ilmaisua). Tällöin lastentarhanopettajan kuvailtiin auttavan ensin kinastelijoita tai kärkevän itkevää lasta odottamaan. Tyypillisin ilmaisu oli:

”...auttaa kinastelijat ensin valmiiksi.”

Kolmannessa esimerkkitilanteessa lastentarhanopettajien kuvailtiin toimivan hyvin kirjavilla tavoilla. Tässä esimerkkitilanteessa oli eniten käsitepareista kovaksi/kylmäksi ja välinpitämättömiksi luokiteltuja ilmaisuja kaikista esimerkkitilanteista. Tähän syynä voi olla tilanteen stressaavuus, lastentarhanopettajan huolehdittavana oleva suuri lapsimäärä (ks. luku 2.2) ja kova meteli, joka mahdollisesti vaikuttaa lastentarhanopettajan toimintaan. Positiivista oli että suurimmanosan kuvailtiin toimivan käsitepareista herkällä tavalla.

6.4 Esimerkkitalanne 4

Varhaiskasvattajaa pyydettiin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kollegansa todennäköisintä toimintaa esimerkkitilanteessa.

Lapsi, jonka suomenkieli ei ole kovin vahva, tarvitsee selvästi apua ulkovaatteiden pukemisessa. Kollegasi pyytää lasta laittamaan kaulurin päälleen mutta lapsi ei tiedä mikä se on eikä tee mitä kollegasi pyytää. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?

Neljänteen esimerkkitalanteeseen vastasi 22 lastentarhanopettajaa. Kaksi lastentarhanopettajaa jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Ilmaisuja tuli yhteensä 44 (ks. taulukko 4).

Taulukko 4. Esimerkkitalanteen 4 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat

KASVATTAJIEN VASTAUKSET		
<i>HERKKYYS 38</i>	<i>KOVUUS/KYLMYYS 4</i>	<i>VÄLINPITÄMÄTTÖMYYS 2</i>
<i>ILMAISUJA YHTEENSÄ 44</i>		

Ilmaisut jaettiin käsiteparien mukaisesti kolmeen eri teemaan, herkkyys 38 ilmaisuja, kovuus/kylmyys 4 ilmaisuja ja välinpitämättömyys 2 ilmaisuja.

Herkkyys (38 ilmaisuja). Herkkyys oli jaettavissa alaluokkiin huolehtivaisuus 22 ilmaisuja, sitoutuva 10 ilmaisuja ja lämminhenkisyys 6 ilmaisuja.

Huolehtivaisuus (22 ilmaisuja). Vastauksista nousi selkeästi esille 22 ilmaisuja, jotka voitiin luokitella huolehtivaisuuden alaluokkaan. Näissä ilmaisuissa lastentarhanopettajan kuvattiin selittävän lapselle, mikä kauluri on ja auttavan lasta pukemaan se yllensä. Tyypillinen ilmaisu tässä alaluokassa oli:

”Hän näyttäisi lapselle mikä kauluri on ja selittäisi ja näyttäisi kuinka kauluri puetaan...”

Sitoutuva (10 ilmaisuja). Ilmaisuissa kuvattiin lastentarhanopettajan auttavan lasta tarvittaessa tilanteen jälkeenkin ja lastentarhanopettaja hoitaisi tilanteen loppuun asti, eikä jättäisi lasta tilanteessa yksin. Tyypilliset ilmaisut olivat:

”...lasta ei jätettäisi yksin tilanteeseen.”

”...jäisi lapsen viereen auttamaan tarvittaessa.”

Lämminhenkisyys (6 ilmaisuja). Vastauksista nousi esille kuusi ilmaisuja, jotka luokiteltiin alaluokkaan lämminhenkisyys. Lastentarhanopettajan kuvailtiin näissä

ilmaisuissa kohtaavan lapsi ystävällisesti ja auttavaisesti, esimerkiksi etsien kauluria yhdessä lapsen kanssa. Tyypillinen ilmaisu tässä alaluokassa oli:

”...Eleet ja sanaton viestintä kollegalla kertoo hänen halustaan auttaa.”

Kovuus/kylmyys (4 ilmaisu). Kovuus/kylmyys oli jaettavissa alaluokkiin kriittisyys 3 ilmaisu, uhkaava 1 ilmaisu ja rankaiseva 0 ilmaisu.

Kriittinen (3 ilmaisu). Näissä ilmaisuissa lastentarhanopettajan kuvattiin kyseenalaistavan lapsen ymmärtämättömyyden. Ilmaisuissa ei huomioitu lapsen kielellisiä haasteita, eikä lapselle sanoitettu mikä kauluri on. Tyypillinen ilmaisu oli:

”...kehottaa uudelleen pukemaan kaulurin.”

Uhkaava (1 ilmaisu). Vastauksista nousi esille yksi ilmaisu, joka luokiteltiin alaluokkaan uhkaava. Tässä ilmaisussa lastentarhanopettajan kuvattiin närkästyvän lapselle. Ilmaisu oli seuraavanlainen:

”voisi ensin närkästyä...”

Rankaiseva (0 ilmaisu). Vastauksista ei noussut yhtään ilmaisu, joka olisi voitu luokitella alaluokkaan rankaiseva.

Välinpitämättömyys (2 ilmaisu). Välinpitämättömyydellä ei ollut käyttämässämme teoriassa erikseen määriteltyä alaluokkaa, joten ilmaiset jaoteltiin vain yhden luokan mukaan.

Näissä ilmaisuissa lastentarhanopettaja ei auttanut lasta eikä opettanut, mikä kauluri on vaan antoi lapsen itse ratkaista tilanteen. Tyypillinen ilmaisu oli:

”...odottaa ja katsoo kuinka lapsi ratkaisee tilanteen...”

Neljännessä esimerkkitalanteessa lastentarhanopettajien kuvailtiin toimivan pääosin käsitpareista herkällä tavalla. Lasten kielelliset vaikeudet ovat lisääntyneet ja kuten myös maahanmuuttajataustaiset lapset. Tästä huolimatta näyttää siltä että osa lastentarhanopettajista voi aluksi kehottaa lasta pukemaan kaulurin uudelleen, eikä sanoita sanaa lapselle heti. Osa lastentarhanopettajista saattaa jopa närkästyä

kun lapsi ei toimi kuten kehotetaan tai jättää lapsen hyvin epäammattimaisesti kokonaan huomiotta.

6.5 Esimerkkitalanne 5

Varhaiskasvattajaa pyydettiin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kollegansa todennäköisintä toimintaa esimerkkitalanteessa.

Lapset ovat päiväunilla ja kollegasi on siellä valvomassa. Kollegasi kuulee yhden lapsen nyhkyttävän hiljaa sängyssään. Lapsi ei häiritse tai herätä muita mutta on selvästi hereillä ja surullinen. Päiväuniaikaa on vielä reilusti jäljellä. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?

Viidenteen esimerkkitalanteeseen vastasi 22 lastentarhanopettajaa. Kaksi lastentarhanopettajaa jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Ilmaisuja tuli yhteensä 69 (ks. taulukko 5).

Taulukko 5. Esimerkkitalanteen 5 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat

KASVATTAJIEN VASTAUKSET		
<i>HERKKYYS 64</i>	<i>KOVUUS/KYLMYYS 4</i>	<i>VÄLINPITÄMÄTTÖMYYS 1</i>
<i>ILMAISUJA YHTEENSÄ 69</i>		

Ilmaisut jaettiin käsiteparien mukaisesti kolmeen eri teemaan, herkkyys 64 ilmaisua, kovuus/kylmyys 4 ilmaisua ja välinpitämättömyys 1 ilmaisua.

Herkkyys (64 ilmaisua). Herkkyys oli jaettavissa alaluokkiin lämminhenkisyys 39 ilmaisua, huolehtivaisuus 21 ilmaisua ja sitoutunut 4 ilmaisua.

Lämminhenkisyys (39 ilmaisua) Näissä ilmaisuissa lastentarhanopettajan kuvailtiin lohduttavan lasta tai rauhoittelevan tätä ja ottavan syliin. Tyypillinen ilmaisu oli:

”...silittää/pitää hyvänä/kertoo, ettei mitään hätää...”

Huolehtivaisuus (21 ilmaisua). Tällöin lastentarhanopettajan kuvailtiin menevän lapsen luo ja kyselevän tältä mikä on hätänä. Tyypillisin ilmaisu oli:

”Menisi lapsen viereen ja kysyisi mikä hätänä...”

Sitoutunut (4 ilmaisua). Vastauksista nousi esille neljä ilmaisua, jotka luokiteltiin alaluokkaan sitoutunut. Näissä tilanteissa lastentarhanopettajan kuvailtiin hoitavan tilanteen itse loppuun asti eikä jätä lasta yksin. Tyypillinen ilmaisu oli:

”...auttaa lapsen tilanteen yli...”

Kovuus/kylmyys (4 ilmaisua). Teema kovuus/kylmyys oli jaettavissa alaluokkiin kriittisyys 4 ilmaisua, uhkaava ja rankaiseva 0 ilmaisua.

Kriittinen (4 ilmaisua). Näissä ilmaisuissa lastentarhanopettaja kuvattiin epäilevän lapsen hätää. Tyypillinen ilmaisu oli seuraavanlainen:

”...kollega käy katsomassa onko hätä todellinen...”

Välinpitämättömyys (1 ilmaisu). Välinpitämättömyydellä ei ollut käyttämässämme teoriassa erikseen määriteltyä alaluokkaa, joten ilmaisut jaoteltiin vain yhden luokan mukaan.

Tässä ilmaisussa lastentarhanopettajan kuvattiin jättävän lapsi huomiotta, jos nyyhkytys ei yllä kovaksi itkuksi. Ilmaisu kuului näin:

”...Jos nyyhkytys ei yllä kovaksi itkuksi, lapsi voi haluta vain huomiota...”

Tässä esimerkkitalanteessa olisi hyvin tärkeää huomioida lapsen itku, kysyä mitä hätänä ja mahdollisesti lohduttaa lasta. Suurinosa lastentarhanopettajista kuvailtiin toimivan näin, mikä on erittäin positiivista. Pieni osa ilmaisuista oli jaotel-

tavissa kovan/kylmän ja välinpitämättömän alaluokkaan ja näissä vastauksissa nousi esille se, että tilanne hoidetaan useasti ”lapsikohtaisesti”, koska jotkut lapset haluavat nyhkytyksellään vaan huomiota eikä itku ole ”todellinen”. On erittäin tärkeää että lapsen itkuun vastataan aina ja että lapsi saa tarvitsemansa huomion lepoa hetkellä (ks. luku 4.3).

6.6 Esimerkkitalanne 6

Varhaiskasvattajaa pyydettiin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kollegansa todennäköisintä toimintaa esimerkkitalanteessa.

Lasta on jo jonkin aikaa opetettu kuivaksi ja vaipan käyttö on lopetettu. Lasta on kehoitettu kertomaan kun tulee vessahätä. Lapselle tulee vessahätä mutta hän ei uskalla kertoa tästä kollegalle, eikä tiedä mitä pitäisi tehdä. Lapsi pissaa housuihinsa ja kollegasi huomaa tämän hetkenkuluttua. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?

Kuudenteen esimerkkitalanteeseen vastasi 22 lastentarhanopettajaa. Kaksi lastentarhanopettajaa jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Ilmaisuja tuli yhteensä 63 (ks. taulukko 6).

Taulukko 6. Esimerkkitalanteen 6 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat

KASVATTAJIEN VASTAUKSET		
<i>HERKKYYS 63</i>	<i>KOVUUS/KYLMYYS 0</i>	<i>VÄLINPITÄMÄTTÖMYYS 0</i>
<i>ILMAISUJA YHTEENSÄ 63</i>		

Ilmaisut jaettiin käsiteparien mukaisesti kolmeen eri teemaan, herkkyys 63 ilmaisua, kovuus/kylmyys 0 ilmaisua ja välinpitämättömyys 0 ilmaisua.

Herkkyys (63 ilmaisua) Herkkyydessä ilmaisut oli jaettavissa alaluokkiin lämminhenkisyys 25 ilmaisua, huolehtivaisuus 23 ilmaisua ja sitoutunut 15 ilmaisua.

Lämminhenkisyys (25 ilmaisua). Näissä ilmaisuissa lastentarhanopettajan kuvailtiin suhtautuvan lapsen vahinkoon syyllistämättä lasta ja olevan lasta kohtaan ystävällinen ja ymmärtäväinen. Tyypillinen ilmaisu oli seuraavanlainen:

”...Kollegani on tällaisissa tilanteissa hyvin ystävällinen, rauhallinen ja kärsivällinen lapselle”

”Hän pyrki menemään vessaan lapsen kanssa niin, etteivät toiset lapset huomaisi että jollekin lapselle on käynyt vahinko...”

Huolehtivaisuus (23 ilmaisua). Näissä ilmauksissa nousi esiin lastentarhanopettajan toiminta tilanteessa. Lastentarhanopettajan kuvattiin menevän lapsen kanssa vessaan ja vaihtavan/auttavan kuivat vaatteet lapsen ylle. Tyypillinen vastaus oli seuraavanlainen:

”Vie lapsen vessaan ja vaihtaa tälle kuivat vaatteet...”

Sitoutuneisuus (15 ilmaisua). Näissä ilmauksissa lastentarhanopettajan kuvailtiin kannustavan lasta kertomaan ensi kerralla vessahädästään. Tyypillinen tämän alaluokan vastaus oli seuraavanlainen:

”...muistuttaa nätisti, että pitää tulla kertomaan jos on vessahätä.”

Kovuus/kylmyys (0 ilmaisua). Esimerkkitalanteessa löytynyt ilmaisuja, jotka olisi voinut luokitella alaluokkiin kriittisyys, uhkaava ja rankaiseva.

Välinpitämätön (0 ilmaisua). Esimerkkitalanteen vastauksista ei noussut yhtäkään ilmaisua, joka olisi voitu luokitella alaluokkaan välinpitämätön.

Kuudennessa esimerkkitalanteessa ei ollut lainkaan kovaksi/kylmäksi eikä välinpitämättömäksi luokiteltuja ilmaisuja. Tämä kertoo siitä, että kyselyyn vastanneet lastentarhanopettajat kohtaavat lapsen aina käsittepareista herkäksi luokiteltavalla tavalla. Koska lapset oppivat kuiviksi hyvin eri aikaan ja oppimista tapahtuu läpi

päiväkotiajan (ks. luku 4.5), on tilanne varmasti siksi lastentarhanopettajille hyvin tuttu ja miltei jokapäiväinen. Tilanteessa, jossa lapsen selvästi huomaa olevan pelokas ja epävarma, tuntee lastentarhanopettaja helposti empatiaa ja myötätuntoa, mikä ohjaa vuorovaikutusta.

6.7 Esimerkkitalanne 7

Varhaiskasvattajaa pyydettiin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kollegansa todennäköisintä toimintaa esimerkkitalanteessa.

On lounashetki ja yksi lapsista kertoo junamatkastaan mummolaan. Lapsi keskittyy kertomaan reissustaan eikä muista syödä ollenkaan. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?

Kuudenteen esimerkkitalanteeseen vastasi 22 lastentarhanopettajaa. Kaksi lastentarhanopettajaa jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Ilmaisuja tuli yhteensä 56 (ks. taulukko 7).

Taulukko 7. Esimerkkitalanteen 7 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat

KASVATTAJIEN VASTAUKSET		
<i>HERKKYYS 56</i>	<i>KOVUUS/KYLMYYS 0</i>	<i>VÄLINPITÄMÄTTÖMYYS 0</i>
<i>ILMAISUJA YHTEENSÄ 56</i>		

Ilmaisut jaettiin käsiteparien mukaisesti kolmeen eri teemaan, herkkyys 56 ilmaisua, kovuus/kylmyys 0 ilmaisu ja välinpitämättömyys 0 ilmaisua.

Herkkyys (56 ilmaisua). Herkkyys oli jaettavissa alaluokkiin lämminhenkisyys 23 ilmaisua, huolehtivaisuus 23 ilmaisua ja sitoutunut 10 ilmaisua.

Lämminhenkisyys (23 ilmaisua). Esimerkkitilanteen vastauksista nousi esiin 23 ilmaisua, jotka luokiteltiin alaluokkaan lämminhenkisyys. Tällöin ilmaisussa kuvailtiin lastentarhanopettajan olevan kiinnostunut lapsen tarinasta ja osoitti tämän elein ja kysymyksin lapselle. Tyypillinen ilmaisu oli:

”Hän kuuntelisi lasta ja ottaisi välillä lapsiin katsekontaktin ja kyselisi jotain lapsen reissusta...”

Huolehtivaisuus (23 ilmaisua). Vastauksista nousi selvästi esille 23 ilmaisua, jotka luokiteltiin alaluokkaan huolehtivaisuus. Lastentarhanopettajan kuvailtiin tällöin pitävän huolta siitä, että lapsi myös söisi puhumisen ohella. Tyypillisimmillään ilmaisu kuului:

”...välillä hän muistuttaisi lasta syömään...”

Sitoutunut (10 ilmaisua). Esimerkkitilanteen vastauksista nousi esille 10 ilmaisua, jotka luokiteltiin alaluokkaan sitoutunut. Tällöin lastentarhanopettaja lupasi jatkaa lapsen kanssa keskustelua ja tarinan kuuntelemista lapsen syötyä tai siitä sovittiin yhdessä lapsen kanssa. Tyypillisin ilmaisu oli:

”...sovitaan että saat kertoa tarinasi myöhemmin.”

Kovuus/kylmyys (0 ilmaisua). Esimerkkitilanteessa ei löytynyt yhtään ilmaisua, joka olisi luokiteltu alaluokkiin kriittisyys, uhkaava ja rankaiseva.

Välinpitämätön (0 ilmaisua). Esimerkkitilanteen vastauksista ei noussut yhtään ilmaisua, joka luokiteltiin alaluokkaan välinpitämätön.

Tässä esimerkkitilanteessa nousi esille lastentarhanopettajien ”oikeanlainen” suhtautuminen ja vuorovaikutus ruokapöydässä juttelevaa lasta ja ruokailun unohtavaa kohtaan. Tässäkään esimerkkitilanteessa ei noussut vastauksista yhtään ilmaisua, joka olisi voitu luokitella käsitelystä kovaksi/kylmäksi tai välinpitämättömäksi. Syy tähän voi olla siinä, että kyseinen tilanne on ruokailutilanteissa hyvin yleinen ja että ruokailutilanteista on tullut päiväkodeissa pieni hengähdystauko toiminnan keskellä, jolloin lastentarhanopettajan tulisi antaa omassa pöydässään lapsille yksilöllistä huomiota (ks. luku 4.2).

6.8 Esimerkkitalanne 8

Varhaiskasvattajaa pyydettiin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti kollegansa todennäköisintä toimintaa esimerkkitalanteessa.

Välipalalla on ruokana vispipuuroa ja lapsi syö puuroa todella hitaasti. Muut lapset alkavat olla pian valmiita. Lapsi ei puhu mitään mutta olemuksellaan viestittää selvästi, ettei pidä puurosta lainkaan. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?

Kuudenteen esimerkkitalanteeseen vastasi 22 lastentarhanopettajaa. Kaksi lastentarhanopettajaa jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Ilmaisuja tuli yhteensä 47 (ks. taulukko 8).

Taulukko 8. Esimerkkitalanteen 8 vastauksista poimittujen ilmaisujen teemat

KASVATTAJIEN VASTAUKSET		
<i>HERKKYYS 46</i>	<i>KOVUUS/KYLMYYS 1</i>	<i>VÄLINPITÄMÄTTÖMYYS 0</i>
<i>ILMAISUJA YHTEENSÄ 47</i>		

Ilmaiset jaettiin käsiteparien mukaisesti kolmeen eri teemaan, herkkyys 46 ilmaisuja, kovuus/kylmyys 1 ilmaisuja ja välinpitämättömyys 0 ilmaisuja.

Herkkyys (46 ilmaisuja). Herkkyyden teemaan kuuluvat ilmaiset olivat jaettavissa alaluokkiin huolehtivaisuus 30 ilmaisuja, lämminhenkisyys 16 ilmaisuja ja sitoutunut 0 ilmaisuja.

Huolehtivaisuus (30 ilmaisuja). Esimerkkitalanteessa nousi selvästi esille lastentarhanopettajan huolehtivaisuus lapsen ravinnon saantia kohtaan. Tällöin lastentarhanopettajat kuvailtiin huolehtivan siitä, että lapsi edes maistaisi ruokaa tai saisi jotain muuta ruokaa, jos ei kyseisestä ruoasta pitäisi. Tyypillisimmillään ilmaisu kuului näin:

”...kehottaisi lasta vielä maistelemaan. Hetken seurattuaan tilannetta hän kysyisi lapselta, ottaako hän vielä näkkileipää/leipää, koska hän on huomannut että lapsi on maistanut puuroa eikä selvästi pidä puurosta.”

Lämminhenkisyys (16 ilmaisua). Esimerkkitalanteen vastauksista nousi esille myös lastentarhanopettajien lämminhenkinen suhtautuminen siihen, ettei lapsi pitänyt ruoasta (16 ilmaisua). Tyypillisin ilmaisu oli:

”...ei pakottaisi, jos lapsi maistaa, kannustaisi ja kehuisi kovasti.”

Sitoutunut (0 ilmaisua). Esimerkkitalanteen vastauksista ei noussut yhtään ilmaisua, joka olisi voitu luokitella alaluokkaan sitoutunut.

Kovuus/kylmyys (1 ilmaisu). Tähän teemaan kuuluvat ilmaistu luokiteltiin alaluokkiin kriittinen 1 ilmaisu, uhkaava ja rankaiseva 0 ilmaisua.

Kriittisyys (1 ilmaisu). Esimerkkitalanteen vastauksista nousi esille yksi ilmaisu, joka luokiteltiin alaluokkaan kriittinen. Tällöin lastentarhanopettajan kuvailtiin ihmettelevän sitä, miksi lapsi on ottanut ruokaa, vaikkei siitä pitäisi. Ilmaisu kuului:

”...kollega ihmettelisi lapselle, miksi tämä pyysi niin paljon puuroa, eikä kuitenkaan söisi juuri mitään...”

Välinpitämätön (0 ilmaisua). Esimerkkitalanteen vastauksista ei noussut yhtään ilmaisua, joka luokiteltiin alaluokkaan välinpitämätön.

Lastentarhanopettajan on ruokailun aikana opetettava lasta maistamaan uusia makuja ja tarjoamaan mahdollisesti jotain muuta syötävää, mikäli kyseinen ruoka ei lapselle maistu (ks. luku 4.2). Viimeisessä esimerkkitalanteessa lastentarhanopettajien kuvattiin suurimmaksi osaksi toimivan juuri näin. Positiivista oli, että kahdessa viimeisessä esimerkkitalanteessa lastentarhanopettajien vastauksissa oli useita ilmaisuja, joissa todettiin, ettei lasta pakoteta syömään (ks. luku 4.2). Vastauksista nousi vain yksi ilmaisu, jossa lastentarhanopettaja saattoi ihmetellä lapsen ottamaa suurta ruokamäärää. Esimerkkitalanteessa ei suuresta ruokamäärästä

mainittu mutta mahdollisesti tällainen tilanne on joillekin lastentarhanopettajille hyvin tuttu.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

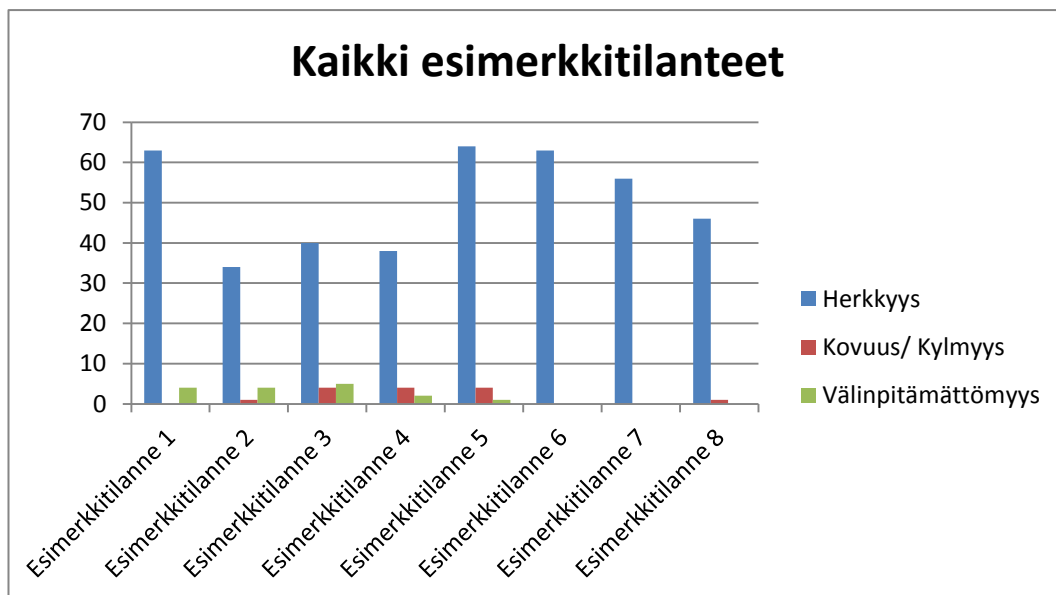
Tutkimuksessa haluttiin selvittää, minkälaista vuorovaikutus on perushoitotilanteissa Vaasan alueen päiväkodeissa lapsen ja lastentarhanopettajan välillä kollegan kuvaamana. Tarkoituksena oli että lastentarhanopettajat kuvaavat jokaisen esimerkkitalanteen kohdalla kollegansa todennäköisintä toimintaa.

Kaikkiin esimerkkitalanteisiin saatiin kattavasti ilmaisuja. Ensimmäisessä sekä neljässä viimeisessä esimerkkitalanteessa oli eniten käsitepareista herkäksi luokiteltuja ilmaisuja. Nämä esimerkkitalanteet kuvasivat ulkoilutilannetta, päiväunitilannetta, kuivaksi opettelua ja ruokailutilanteita. Esimerkkitalanteet olivat luonteeltaan rauhallisia ja sellaisia, joissa lastentarhanopettajan ja lapsen väliselle vuorovaikutukselle on todella aikaa.

Esimerkkitalanteissa 6-8 oli ainoastaan yksi käsitepareista kovaksi/kylmäksi luokiteltava ilmaisu. Syy miksi näissä tilanteissa käsitepareista herkäksi luokiteltuja ilmaisuja on suurin osa, voi löytyä tilanteiden selkeistä toimintatavoista sekä tilanteen luonteesta.

Eniten käsitepareista kovuus/kylmyys luokiteltuja ilmaisuja nousi esimerkkitalanteista 3-5. Esimerkkitalanteet koskivat uloslähtötilanteita ja päiväunihetkeä. Nämä tilanteet ovat usein hektisiä ja stressaavia niin lapsille kuin aikuisillekin, joka vaikuttaa tutkimuksemme mukaan lastentarhanopettajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen.

Esimerkkitalanteissa 1-3 oli eniten käsitepareista välinpitämättömyys luokiteltuja ilmaisuja. Tilanteet koskivat ulkoilua ja uloslähtöä. Ulkoilutilanteissa on aikaa vapaalle leikille, eivätkä tilanteet ole usein etukäteen suunniteltuja. Tutkimuksemme tuloksista nousi esille se, etteivät kaikki lastentarhanopettajat toimi ulkoilutilanteissa niin kuin heidän pitäisi.

Taulukko 9. Kaikki esimerkkitalanteet

Yllä oleva taulukko kuvaa ilmaisujen jakautumista kaikissa esimerkkitalanteissa. Kuten taulukosta selviää olivat ilmaiset kaikissa esimerkkitalanteissa suurimmaksi osaksi käsitpareista herkäksi luokiteltavia. Kaiken kaikkiaan käsitpareista herkäksi luokiteltuja ilmaisia oli 93% kaikista ilmaisuista, kovaksi/kylmäksi luokiteltavia 3% ja välinpitämättömiksi luokiteltavia ilmaisia 4% kaikista ilmaisuista. Nämä luvut kertovat paljon lastentarhanopettajien hyvästä vuorovaikutuksesta.

8 POHDINTA

Opinnäytetyömme tekeminen alkoi kevättalvella 2014, jolloin ohjaajamme Merja Kaminen ehdotti meille aiheeksi vuorovaikutuksen tutkimista varhaiskasvatuksessa aikuisen ja lapsen välillä käsitepareja hyväksi käyttäen. Aihe kiinnosti meitä molempia sillä meillä molemmilla on kokemusta työskentelystä varhaiskasvatuksessa. Usein negatiiviset kokemukset ovat liittyneet vuorovaikutukseen aikuisen ja lapsen välillä. Opinnäytetyöprosessin aikana keskustelimme paljon kokemuksistamme vuorovaikutukseen liittyen ja siitä, kuinka merkittävä asia se on.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on tutkittu vuorovaikutusta havainnoiden ja haastatellen ja halusimme tuoda vuorovaikutuksen tutkimiseen hieman uutta näkökulmaa käyttämällä lastentarhanopettajia havainnoitsijoinamme. Kyselylomakkeessa esitimme ennen varsinaisia esimerkkitilanteita muutamia taustakysymyksiä koskien esimerkiksi yhdessä työskentelyaikaa, työkokemusta ja palautteen antamista kollegalle. Näiden kysymysten kautta ajattelimme selvittää onko vastauksilla ja taustakysymysten vastauksilla yhteyttä ja jos on, niin minkälaista. Resurssimme eivät kuitenkaan riittäneet näiden analysoimiseen ja jätimme ne käsittelemättä. Tutkimme siis ainoastaan esimerkkitilanteiden vastauksia ja niistä nousseita ilmaisuja käsiteparien avulla.

Annoimme kyselylomakkeen saatekirjeessä selkeät ohjeet kyselylomakkeen täyttämiseen mutta jouduimme hieman pettymään, sillä useat vastaukset eivät olleet niin kuvailevia kuin olisimme toivoneet. Tämä saattaa johtua kiireisistä työpäivistä, jolloin aikaa kyselylomakkeen täyttämiseen ei lastentarhanopettajilta löytynyt tarpeeksi, jotta olisi perehdytty ja pohdittu asiaa huolellisesti, myös mahdollinen motivaation puute on voinut vaikuttaa vastauksiin. Tiedostimme tämän riskin tutkimusmenetelmää pohtiessamme. Tutkimuksen kannalta oli tärkeää, että vastausprosentti on tarpeeksi suuri ja saimmekin yllättävän suuren vastausprosentin viemällä ja noutamalla kyselylomakkeet päiväkodeista henkilökohtaisesti. Tämä vaati tietenkin hieman vaivannäköä ja vei aikaa mutta oli kuitenkin sen arvoista, sillä näin tutkimuksesta saatiin melko kattava.

Opinnäytetyön tekeminen oli opettavaista ja haasteellista. Prosessi oli monivaiheinen ja eteni sykäyksittäin. Oletimme aineiston analysoinnin olevan hankalaa ja työlästä mutta se olikin melko yksinkertaista käyttämämme teorialähtöisen sisällyönanalyysin vuoksi. Valmiit teemat ja alaluokat helpottivat aineiston analysointia siinä määrin, että laajempi otanta esimerkiksi kaikista Vaasan kaupungin päiväkoedeista olisi ollut mahdollinen toteuttaa. Opinnäytetyön tekeminen on antanut meille paljon lisätietoa vuorovaikutuksesta ja on avannut silmiämme niille tilanteille, jotka voivat olla vuorovaikutuksen kannalta haasteellisia.

Lastentarhanopettajien kuvaukset kollegansa toiminnasta esimerkkitilanteissa yllättivät meidät positiivisesti. Omiin kokemuksiimme pohjaten oletimme että vastauksista olisi noussut enemmän kovia/kylmiä tai välinpitämättömiä ilmaisuja. Tutkimuksen tuloksissa meidät yllätti erityisesti se, ettei esimerkiksi ruokailutilanteissa noussut kuin yksi kovaksi/kylmäksi tai välinpitämättömäksi luokiteltava ilmaisu. Oletimme omiin kokemuksiin perustuen että esimerkkitilanteiden vastauksista nousisi enemmän edellä mainittuihin luokkiin luokiteltavia ilmaisuja.

Aihetta voisi jatkossa tutkia ottamalla tutkimukseen mukaan avustajat ja lastenhoitajat. Olisi mielenkiintoista selvittää, vaikuttaako esimerkiksi koulutus vuorovaikutukseen. Vaasan alueella vuorovaikutusta voisi tutkia myös havainnoimalla ja haastattelemalla, sillä aiemmin tätä ei ole tehty. Olisi mielenkiintoista myös selvittää, saadaanko näillä tutkimusmenetelmillä erilaisia tuloksia kuin tekemäsämme tutkimuksessa.

LÄHTEET

Bergeling, A-S. 2001. ”Du och jag, fröken!” –pedagogiska möten mellan barn och vuxna på fyra daghem. Linköpings, Sweden. Linköpings universitet.

Hasunen, K., Kalavainen, M., Keinonen, K., Lagström, H., Lyytikäinen, A., Nurtila, A., Peltola, T. & Talvia, S. 2004. Lapsi, perhe ja ruoka. Imeväis- ja leikkiikäisten lasten, odottavien ja imettävien äitien ravitsemussuositus. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu. Helsinki.

Hiltunen, L. 2014. Metodina kyselytutkimus. Jyväskylän Yliopisto. [esitelmä] Viitattu 8.10.2014.
<http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/kyselytutkimus2.pdf>

Holkeri-Rinkinen, L. 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa - Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Väitöskirja. Tampere. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Hujala, E. Parrila, S. Lindberg, P. Nivala, V. Tauriainen, L. & Vartiainen, P. 1999. Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. 2. painos. Oulun yliopisto, varhaiskasvatuskeskus.

Kalliala, M. 2009. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki. Yliopistopaino.

Kangasniemi. 2014. Viitattu 4.5.2014.
http://www.kangasniemi.fi/kunta/vk_perushoito.html

Kanninen, K & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva. PS-kustannus.

Koivunen, P. 2009. Hyvä päivähoito-työkaluja sujuvaan arkeen. Juva. PS-kustannus.

Konttinen, M & Korpimäki, H. 2011. Aikuisten ja alle kolmivuotiaiden lasten välinen vuorovaikutus päiväkodissa. Helsinki. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Koppa. Jyväskylän Yliopisto. 2014. Viitattu 8.10.2014.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

KvantiMOTV. Päivitetty 2.9.2003.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/otos/otantamenetelmat.html>

L 16.3.1973/239. Asetus lasten päivähoitosta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 4.9.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>

L 19.1.1973/36. Laki lasten päivähoitosta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 4.9.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

L 272/2005. Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 4.9.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272>

Ladberg, G. 2007. Barn med flera språk, tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle. Stockholm. Liber AB.

Leppänen, M. & Malmi, E. 2013. Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus päiväkodissa. Kasvattajien näkemyksiä. Seinäjoki. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 6.10.2014. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tukivinkit/lapsi_oppii_kuivaksi/

Mattila, K. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mikkola, P & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010- luvun varhaiskasvatukseen. 3. painos. Saarijärvi. Pedatieto.

Niskasaari, O. 2011. ”Melu väsyttää” - päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä laadukkaasta varhaiskasvatuksesta ja ryhmän koon merkityksestä laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Kemi/Tornio. Kemi Tornion ammattikorkeakoulu.

Raatikainen H. 1990. Itsetuntemus vuorovaikutustaidoiksi. 1.-2. painos. Vaasa.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 21.10.2014. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html

Silius, K. 2005. Sisällönanalyysi. 14.4.2005. TTY/DMI/Hypermedialaboratorio. Viitattu 10.10.2014. http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Silius150405.pdf

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva. WSOY.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2005. Infektoriskin vähentäminen päivähoitossa.

Tehy. Siitonen, E. 2011. Ihmeiden tekijät: päivähoiton ryhmäkokoselvitys ”olisi oikeasti aika ajatella lasta”. Tehyn julkaisusarja B: 1/11. Vantaa.

Thompson, J. 2004. Leikki-ikäisten hoito- opas aloittelijoille. Viro. Perhemedia Oy.

Tilastokeskus. Viitattu 10.10.2014. <http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/ryvasotanta.html>

Tilastokeskus. Viitattu 27.4.2014. <http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/ryvasotanta.html>

Uro, J. 2014. Lapsen ruokailu ja ravinto, hermoilu ja pakottaminen pahentavat nirsoilua. 28.7.2014. Viitattu 24.10.2014. <http://www.vau.fi/Meilla-on-lapsi/Terveys/Ravinto-ja-syominen/Yok-pahaa/>

Vaasan varhaiskasvatusperusteet. 2005. Viitattu 2.10.2014. file:///C:/Users/Taru/Downloads/varhaiskasvatussuunnitelma2005.pdf

Varhaiskasvatuksen liikunnansuositukset. 2005. Helsinki. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Oppaita 2005:17.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Viitattu 27.4.2014. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Yliopistopaino Helsinki. Viitattu 23.10.2014.

<http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQ->

[FjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.stm.fi%2F%2Fdocument_library%2Fget_file?folderId%3D28707%26name%3DDLFE-](http://www.stm.fi/document_library/get_file?folderId%3D28707%26name%3DDLFE-)

[3645.pdf%26title%3DInfektioriskin_vahentaminen_paivahoidossa_fi.pdf&ei=4zZJVLiD4P7ywOMhoGYAg&usq=AFQjCNEr5hr_C44QXgGI3FPEo_odx79jtQ&bvm=bv.77880786,d.bGQ](http://www.stm.fi/document_library/get_file?folderId%3D28707%26name%3DDLFE-3645.pdf%26title%3DInfektioriskin_vahentaminen_paivahoidossa_fi.pdf&ei=4zZJVLiD4P7ywOMhoGYAg&usq=AFQjCNEr5hr_C44QXgGI3FPEo_odx79jtQ&bvm=bv.77880786,d.bGQ)

Vaasan kaupunki – Vasa stad

Kasvatus- ja opetusvirasto
Verket för fostran och utbildning
Varhaiskasvatusosasto / Avdelningen för småbarnsfostran

Päätös - Beslut

8.5.2014

Viranhaltija- Tjänsteinnehavare

Varhaiskasvatusjohtaja - Direktören för småbarnsfostran

Pykälä - Paragraf

37/2014

Dno - Dnr**Esittelijä - Föredragande** Ig**Asia - Ärende**

Tutkimuslupa/Julia Pessi, Taru Viitala

Esitys - Förslag

Vaasan ammattikorkeakoulussa sosionomiksi opiskelevat Julia Pessi ja Taru Viitala anovat tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten.

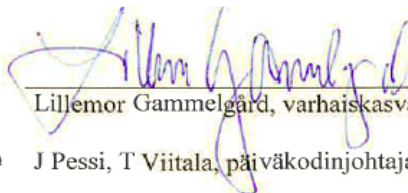
Tutkimuksen aiheena on "Vuorovaikutus lastentarhanopettajan ja lapsen välillä Vaasan varhaiskasvatuksessa" ja tarkoituksena on selvittää millä tavoin aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus näkyy lastentarhanopettajan työssä kollegan kokemana.

Kyselytutkimus tehdään 3-5-vuotiaiden lapsiryhmissä työskenteleville lastentarhanopettajille yhdeksässä eri päiväkodissa.

Anomus ja tutkimussuunnitelma asiakirjoissa.

Päätös - Beslut

Tutkimuslupa myönnetään edellyttäen, että tutkimuksen aikana noudatetaan salassapitovelvollisuutta ja että valmis opinnäytetyö luovutetaan varhaiskasvatusosastolle (paperiversiona).

Allekirjoitus - Underskrift

Lillemor Gammelgård, varhaiskasvatusjohtaja

Tiedoksianto - För kännedom J Pessi, T Viitala, päiväkodinjohtajat

Lisätietoja antaa – Tilläggsuppgifter ges av

Lillemor Gammelgård, varhaiskasvatusjohtaja, 325 2660

Otteen oikeaksi todistaa

Utdragets riktighet bestyrker

Oikaisuvaatimusohje - Anvisning för rättelseyrkande

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen alla mainitulle viranomaiselle 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista:

Den som är missnöjd med detta beslut kan inom 14 dagar från delfäendet av beslutet framställa ett skriftligt rättelseyrkande till:

Varhaiskasvatus- ja perusopetuslautakunta
PL 2, Vaasanpuistikko 16
65100 VAASA

Nämnden för småbarnsfostran och grundläggande utbildning
PB 2, Vasaesplanaden 16
65100 VASA

SAATEKIRJE

Hei!

Olemme Vaasan ammattikorkeakoulun sosionomi-opiskelijoita ja teemme opinnäytetyömme aikuisen ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta. Tarkoituksenamme on tuottaa tietoa Vaasan kaupungin päiväkodeissa tapahtuvasta vuorovaikutuksesta lastentarhanopettajan ja lapsen välillä. Selvitämme millä tavoin aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus näkyy lastentarhanopettajan työssä kollegan kokemana. Tarkoituksena on, että työparina työskentelevät kaksi lastentarhanopettajaa kuvailevat toistensa mahdollista toimintaa esimerkkitalanteissa.

Tutkimukseen on valittu satunnaisesti Vaasalaisia päiväkotiryhmiä, joissa työskentelee kaksi lastentarhanopettajaa. Vastausaikaa lomakkeiden täyttämiseen annamme 10 arkipäivää. Viimeisen palautuspäivän löydätte vastauskuoresta. Toivomme, että vastaatte kyselyyn itsenäisesti, ei yhdessä kollegan kanssa. Käsittelemme saadut vastaukset luottamuksellisesti eikä vastauksia pystytä jäljittämään. Vastattuanne kyselyyn, laittakaa vastauslomake mukana tulleeseen kirjekuoreen ja palauttakaa se suljettuna päiväkotinne johtajalle. Noudamme lomakkeet päiväkodeista henkilökohtaisesti. Käsiteltyämme saadut vastauslomakkeet ja opinnäytetyön valmistuttua hävitämme vastauslomakkeet asianmukaisesti.

Kyselylomakkeessa on ensin muutama taustatietokysymys, joiden jälkeen tulee kahdeksan kuvitteellista esimerkkitalannetta. Vuorovaikutus on sanallista ja sanatonta. Äänen voimakkuus, äänen paino, ilmeet, eleet, katsekontakti, lapsen tasolle laskeutuminen, selän kääntäminen ja huomiotta jättäminen ovat myös vuorovaikutusta. Toivomme että vastaatte mahdollisimman tarkasti kuvaillen.

Ystävällisin terveisin

Julia Pessi & Taru Viitala

Vaasan ammattikorkeakoulu, sosionomi-opiskelijat

Vastaamme mielellämme esille nousseisiin kysymyksiin.

Julia (puh. 040 *****)

Taru (puh. 0400 *****)

TAUSTATIEDOT

Kirjoita vastauksesi alla oleville viivoille.

Minä vuonna olet syntynyt?

Kuinka monta vuotta olet työskennellyt varhaiskasvatuksessa?

Kuinka monta vuotta työparisi on arviosi mukaan työskennellyt varhaiskasvatuksessa?

Kuinka kauan olette työskennelleet samassa tiimissä?

Oletko antanut työparillesi suullista palautetta (positiivista/negatiivista) hänen toiminnastaan? Millaista/missä tilanteessa?

Kuinka monta kertaa olet osallistunut (rikastuttanut leikkiä tai leikkinyt mukana) lasten vapaaseen leikkiin viimeisen viikon aikana?

Kuinka monta kertaa kollegasi on arviosi mukaan osallistunut (rikastuttanut leikkiä tai leikkinyt mukana) lasten vapaaseen leikkiin viimeisen viikon aikana?

ESIMERKKITILANTEET

Seuraavaksi esitämme erilaisia esimerkkitilanteita päiväkodin perushoitotilanteissa. Vuorovaikutus on sanallista ja sanatonta. Äänen voimakkuus, äänen paino, ilmeet, eleet, katsekontakti, lapsen tasolle laskeutuminen, selän kääntäminen ja huomiotta jättäminen ovat myös vuorovaikutusta. Kuvaile mahdollisimman tarkasti kollegasi todennäköisintä toimintaa sekä sanallista ja sanatonta viestintää näissä tilanteissa.

Ulkoilu

- 1. On aamupäivän ulkoilun aika ja suuri osa lapsista leikkii omia leikkejään mutta yksi lapsi tulee kertomaan kollegallesi (työparisi/toinen lastentarhanopettaja) ettei keksi itselleen tekemistä. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?*

- 2. Kollegasi juttelee työkaverinsa kanssa ulkona työasioista. Lapsi on löytänyt aidan vierestä etanan ja pyytää kollegaasi tulemaan katsomaan sitä. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?*

Pukeminen

3. *Iltapäivällä kollegasi on lähdössä ulos tavallista suuremman lapsiryhmän kanssa. Eteisessä on kova melu ja lapset ovat levottomia ja ajautuvat kinnastelemaan toistensa kanssa. Yksi lapsi tulee itkien kertomaan kollegalleksi, ettei löydä aurinkolasejaan ja pyytää kollegaasi auttamaan niiden etsimisessä. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?*

4. *Lapsi, jonka suomenkieli ei ole kovin vahva, tarvitsee selvästi apua ulkovaatteiden pukemisessa. Kollegasi pyytää lasta pukemaan kaulurin, mutta lapsi ei tiedä mikä se on eikä tee mitä kollegasi pyytää. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?*

Lepo

5. *Lapset ovat päiväunilla ja kollegasi on siellä valvomassa. Kollegasi kuulee yhden lapsen nyyhkyttävän hiljaa sängyssään. Lapsi ei häiritse tai herätä muita mutta on selvästi hereillä ja surullinen. Päiväuniaikaa on vielä reilusti jäljellä. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?*

Vessassa käyminen:

6. *Lasta on jo jonkin aikaa opetettu kuivaksi ja vaipan käyttö on lopetettu. Lasta on kehoitettu kertomaan aikuiselle, kun tulee vessahätä. Lapselle tulee vessahätä, mutta hän ei uskalla kertoa tästä kollegalle, eikä tiedä mitä pitäisi tehdä. Lapsi pissaa housuihinsa ja kollegasi huomaa tämän hetkenkuluttua. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?*

Ruokailu:

7. *On lounashetki ja yksi lapsista kertoo junamatkastaan mummolaan. Lapsi keskittyy kertomaan reissustaan eikä muista syödä ollenkaan. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?*

8. *Välipalalla on ruokana vispipuuroa ja lapsi syö puuroa todella hitaasti. Muut lapset alkavat olla pian valmiita. Lapsi ei puhu mitään, mutta olemuksellaan viestittää selvästi, ettei pidä puurosta lainkaan. Miten kollegasi toimisi tässä tilanteessa?*

Kiitos vaivannäöstäsi!